

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(повне найменування вищого навчального закладу)

Навчально-науковий інститут публічного управління та адміністрування

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

кафедра публічного управління та адміністрування

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри публічного
управління та адміністрування

_____ О.Н. Євтушенко

“ _____ ” _____ 2024 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти

магістр

(ступінь вищої освіти)

на тему: **ВПЛИВ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ НА ФОРМУВАННЯ ТА
ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ:
НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ**

Керівник: кандидат політичних наук, доцент

Габро Ірина Володимирівна

(вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Рецензент: кандидат наук з державного управління, доцент

Шульга Анастасія Алімівна

(посада, вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Виконала: студентка VI курсу 635МЗ групи

Орлова Катерина Олександрівна

(П.І.Б.)

Спеціальності: 281 «Публічне управління та адміністрування»

(шифр і назва спеціальності)

ОПП: «Державна служба»

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ НА ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ.....	8
1.1. Стан наукової розробки проблеми.....	8
1.2. Категоріальний апарат дослідження.....	11
1.3. Міжнародний досвід податкового регулювання та його вплив на державний бюджет.....	17
РОЗДІЛ 2	
АНАЛІЗ СУЧАСНОЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ....	26
2.1. Структура податкових надходжень до бюджету України.....	26
2.2. Роль державного бюджету у впровадженні податкових пільг та стимулів.....	32
2.3. Вплив бюджетної політики на формування та модернізацію податкової системи.....	39
РОЗДІЛ 3	
ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ.....	47
3.1. Ключові заходи удосконалення вітчизняної податкової системи задля підвищення ефективності формування та виконання державного бюджету.....	47
3.2. Адаптація міжнародного досвіду та інтеграція міжнародних стандартів.....	51
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65

ВСТУП

Актуальність дослідження обумовлена тим, що податкова система є ключовим елементом функціонування економіки будь-якої країни. Вона забезпечує надходження коштів до державного бюджету, сприяє перерозподілу доходів і створює умови для фінансової стабільності. Ефективність податкової системи прямо впливає на рівень економічного розвитку країни, її інвестиційну привабливість та динаміку розвитку. Сучасна українська економіка, особливо в умовах воєнного стану, потребує обґрунтованих реформ, спрямованих як на підтримку бюджетних надходжень, так і на стимулювання ділової активності. Оптимальна податкова політика повинна забезпечити стабільні податкові нарахування до бюджетів різних рівнів.

Нині тривають активні дискусії щодо підвищення доцільності чи зниження податкового навантаження на окремі сектори економіки. У зв'язку з цим вивчення досвіду інших країн у реформуванні податкової сфери є необхідним для вдосконалення податкової політики України. Використання найкращих світових практик дозволить знайти баланс між необхідністю забезпечення бюджету і стимулюванням економіки. Крім того актуальність обраної теми також пояснюється сучасними реаліями, які примушують проводити в Україні активну трансформацію податкової системи для збільшення надходжень до державного бюджету країни. Ці зміни по-різному впливають на соціально-економічний розвиток держави, тому дослідження цієї теми є дуже важливим для розуміння становища і шляхів вдосконалення ефективності взаємозв'язку податкової системи та державного бюджету країни для подальшого соціально- економічного розвитку держави.

У контексті повномасштабної війни між Україною та Російською Федерацією надзвичайно важливо підтримувати економіку країни всіма доступними методами. Одним із ключових інструментів для забезпечення економічної стабільності є податкова система, ефективність якої повинна бути максимально збільшена з боку державної влади.

Додаткове навантаження на підприємців має бути збалансованим, щоб не створити додаткової перешкоди для їх діяльності. Варто розуміти, що частина бізнесу та цивільного населення зазнала серйозних матеріальних втрат через бойові дії, ракетні обстріли, перебої з електроенергією та інші негативні дії. Водночас податкові надходження повинні бути достатніми для забезпечення критично важливих державних витрат. Іншими словами, зважаючи на воєнні дії, падіння виробництва та торгівлі, скорочення кількості підприємств тощо, держава не може повністю скасувати податки, але також їх підвищення є неможливим, оскільки підприємства перебувають у надзвичайно складному стресовому стані.

Ефективна податкова політика дозволяє збирати необхідні кошти для забезпечення різноманітних державних функцій, включаючи освіту, охорону здоров'я, інфраструктуру та соціальну підтримку. У воєнний час, вона стає особливо важливою для фінансування військових потреб, які зазвичай зростають у рази. Збір податків може стати основним джерелом фінансування військових витрат, які здебільшого покладаються на державний бюджет, а також дають надходження додаткових коштів для забезпечення військової безпеки країни. Ефективна робота податкової політики допомагає стабілізувати економіку в умовах війни та у повоєнний час. Це є ключовим фактором у відновленні країни в цілому та створенні стабільної та розвинутої економіки.

Метою дослідження є узагальнення теоретичних аспектів взаємозв'язку податкової системи та державного бюджету, визначення його проблем, а також пошук шляхів підвищення його ефективності.

Для досягнення мети дослідження було поставлено та вирішено такі **завдання:**

- дослідити стан наукової розробки проблеми та категоріальний апарат дослідження;
- розкрити міжнародний досвід податкового регулювання та його вплив на державний бюджет;
- проаналізувати структуру податкових надходжень до бюджету України;

– з'ясувати роль державного бюджету у впровадженні податкових пільг та стимулів та визначити вплив бюджетної політики на формування та модернізацію податкової системи;

– охарактеризувати основні шляхи вдосконалення податкової системи України для підвищення ефективності формування та виконання державного бюджету.

Об'єктом дослідження є податкова система та державний бюджет України.

Предмет дослідження особливості впливу податкової системи на формування та виконання державного бюджету України.

Методи дослідження. Під час написання роботи використовувалася ціла низка загальнотеоретичних та спеціально-наукових методів, а саме: метод теоретичного аналізу спеціальної літератури, аналітичний метод, аналіз статистичних показників та даних, метод порівняльного аналізу, метод аналізу впливу податкових ставок на показники економічного розвитку, а також науковий метод.

Основа дослідження склав системний підхід, що дозволив розкрити вплив податкової системи на формування та виконання державного бюджету України, а також виявити різноманіття типів внутрішніх взаємозв'язків даного явища і звести їх у єдину теоретичну картину задля охарактеризування напрямів вдосконалення податкової системи України, опираючись на міжнародний досвід та інтеграцію міжнародних стандартів. У процесі виконання роботи були використано загальнонаукові методи: аналіз та синтез, узагальнення, а також якісний аналіз нормативних документів.

Крім того для дослідження передбачалося використання таких наукових методів: історичного, логічного, факторного, кількісного та якісного аналізу, порівняльного, розрахунково-аналітичного, графічного та статистичного.

Наукова новизна дослідження полягає в аналізі впливу податкової системи на формування та виконання державного бюджету України через призму її ефективності, фіскальної стабільності та адаптації до сучасних економічних умов. У роботі запропоновано нові підходи до вдосконалення податкової політики, зокрема щодо оптимізації податкових ставок, зменшення податкового

навантаження на бізнес та громадян, а також удосконалення механізмів адміністрування податків для зниження рівня ухилення від сплати податків. Крім того, дослідження виявляє напрямки поліпшення взаємодії між органами державної влади, платниками податків і суспільством, що дозволить підвищити ефективність збору податків і забезпечити стабільне виконання бюджету країни.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в розробці конкретних рекомендацій для вдосконалення податкової системи України, що сприятиме стабільному та ефективному формуванню і виконанню державного бюджету. Запропоновані підходи до оптимізації податкових ставок, вдосконалення механізмів податкового адміністрування та зниження податкового навантаження на малий і середній бізнес на основі міжнародного досвіду, що дозволяють підвищити фіскальну дисципліну, зменшити рівень ухилення від податків та забезпечити більшу справедливість у податковій системі. Результати дослідження можуть бути використані державними органами, бізнесом та іншими зацікавленими сторонами для поліпшення механізмів взаємодії між державою та платниками податків, що в підсумку сприятиме стабільному фінансуванню соціальних і економічних програм України.

Особистий внесок магістранта. Магістерська робота є самостійним завершеним дослідженням. Наукові положення, розробки, результати, висновки і рекомендації отримані автором самостійно.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дослідження апробовано у формі доповіді на XXVII Всеукраїнській щорічній науково-методичній конференції «Могилянські читання – 2024: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти (м. Миколаїв, листопад 2024 р.) на тему: «Роль державного бюджету у впровадженні податкових пільг та стимулів».

Структура роботи зумовлена її метою та завданнями і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (81 найменування). Загальний обсяг роботи становить 73 сторінки, з яких 64 сторінки – основний текст.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ НА ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

1.1. Стан наукової розробки проблеми

Податкова система є фундаментом економіки будь-якої країни. Вона забезпечує функціонування в усій економічній системі, наповнює державний бюджет грошовими ресурсами та виконує функцію перерозподілу доходів. Ефективність побудови податкової системи забезпечує рівень економічного розвитку, інвестиційну привабливість та розвиток підприємництва. Вкрай важливо, щоб податкова система не лише забезпечувала стабільні надходження до бюджетних рівнів, але й стимулювала підприємницьку активність.

Сучасні реалії, пов'язані з воєнним конфліктом, зменшенням виробництва і припиненням діяльності підприємств примушують проводити в Україні активну трансформацію податкової системи для збільшення надходжень до державного бюджету країни. Незважаючи на зростаючі показники доходів бюджету, вони не є в достатньому обсязі, щоб покрити зростаючі видатки для фінансування необхідних державі галузей. Зростаючий державний борг, тривалий дефіцит бюджету свідчить про розбалансованість державних фінансів України. Недосконале державне управління, присутність корупції, непропорційний розвиток регіонів, зменшення рівня інвестиційної активності та привабливості, неефективність розвитку міжбюджетних відносин в умовах трансформаційних змін та стримує соціально-економічний розвиток України в умовах ринкової економіки.

Ці зміни по різному впливають на соціально-економічний розвиток держави, тому дослідження цієї теми є дуже важливим для розуміння становища і шляхів вдосконалення ефективності взаємозв'язку податкової системи та державного бюджету країни для подальшого соціально- економічного розвитку держави.

Категоріальний апарат дослідження допомогли розкрити праці таких науковців, як З. Варналій [8], Є. Дуліба [18], А. Максюта [32], Г. Миськів [33], О. Скаско та І.-Л. Могила [54] та інших.

Міжнародний досвід податкового регулювання та його вплив на державний бюджет висвітлено у роботах низки вчених. Так, специфіку податкових систем України і країн Європейського Союзу та їх порівняльний аналіз розкрито у роботі О. Бойка [4]. Особливості оподаткування загалом, та бізнесу зокрема, країн Азії та Америки розкривають у своїй праці М. Карлін та Н. Ліповська-Маковецька [22; 23]. Зарубіжний досвід податкового стимулювання підприємництва висвітлює у своїй статті В. Кміть [27].

В умовах повномасштабної війни України з Російською Федерацією, важливо усіма можливими способами підтримувати економіку країни. Одним з ключових аспектів, що відповідає за підтримку економічної стабільності і є податкова система, ефективність якої має бути максимізована владою. З одного боку, податкове навантаження на підприємців не мусить значною мірою заважати їх діяльності, оскільки більша їх частина, а також простих цивільних осіб зазнали матеріальних збитків у результаті бойових дій, ракетних обстрілів, відсутності світла та інших несприятливих обставин.

Варто зауважити, що сьогодні досить багато робіт присвячено особливостям оподаткування та наповнення бюджету України в умовах війни. Наприклад, дослідники Т. Чернюк та Л. Юрчишена аналізують систему оподаткування в умовах війни [69]. Аналіз впливу війни на державний бюджет України робить у своїй статті М. Скорик [56]. Цікавою є робота В. Греци, в якій науковець розкриває шляхи модифікації податкової системи в умовах воєнного стану [13].

Проте залишається недостатньо висвітленою проблема ефективного функціонування податкової системи та роль окремих елементів податкової системи в наповненні державного бюджету та тим самим стимулюванні загального розвитку країни, що зумовлює актуальність дослідження.

Незважаючи на значну кількість наукових розробок, присвячених дослідженню способів мобілізації доходів бюджету держави, залишається низка

питань, що розкриті неповною мірою або такі, що потребують постійної уваги з боку теоретиків та практиків у зв'язку зі змінами економічної ситуації та направленістю економічної політики держави. Зокрема, дискусійними залишаються питання щодо виявлення та оцінки факторів, які визначають динаміку окремих видів податкових надходжень бюджету, а також розробки та впровадження заходів, спрямованих на формування податкових надходжень бюджету. Подальшого наукового дослідження потребують питання взаємодії між установами, які відносяться за формування податкових надходжень до бюджету. З теоретичної та практичної точки зору актуальною залишається проблема прогнозування обсягів податкових надходжень на наступний бюджетний період та середній строк.

З іншого боку, обсяг податкових надходжень має бути достатнім для фінансування ключових державних витрат. У такій ситуації держава повинна знайти оптимальний баланс, який би одночасно забезпечив її потреби в наповненому бюджеті для стабільного функціонування та відповідав інтересам бізнесу, застосовуючи поміркований і справедливий підхід до формування податкового нарахування.

Дослідження впливу податкової системи на формування та виконання державного бюджету дозволяє оцінити її ефективність у забезпеченні фінансової стабільності держави. Податки є основним джерелом доходів бюджету, тому їх обґрунтоване планування, адміністрування та збір мають ключове значення для наповнення бюджету та фінансування державних видатків. Аналіз податкових надходжень показує, як податкова політика впливає на економічну активність, розподіл доходів і рівень соціального забезпечення. Крім того, дослідження дозволяє визначити, які елементи податкової системи сприяють підвищенню фіскальної ефективності, а які можуть призводити до недонаходжень або збільшення податкового боргу. В результаті такі аналізи стають основою для вдосконалення податкової системи, оптимізації її структури та підвищення прозорості управління бюджетними ресурсами.

Таким чином, дослідження впливу податкової системи на формування та виконання державного бюджету є досить важливим та актуальним питанням

сьогодення, яке потребує детального вивчення та розроблення заходів щодо удосконалення вітчизняної податкової системи задля підвищення ефективності формування та виконання державного бюджету, адаптації міжнародного досвіду та інтеграції міжнародних стандартів для стабілізації економіки в умовах війни та у післявоєнний час. Все це є ключовим фактором у відновленні країни в цілому та створенні стабільної та розвинутої економіки в майбутньому.

1.2. Категоріальний апарат дослідження

Дослідження впливу податкової системи на формування та виконання державного бюджету потребує чіткого визначення теоретичних і методологічних основ, що включають аналіз основних категорій, концепцій і підходів, які стосуються цієї проблематики. Категоріальний апарат дослідження охоплює поняття "податкова система", "державний бюджет", "податкові надходження", "податкова політика" та інші ключові категорії, що дозволяють комплексно оцінити зв'язок між податковою системою та бюджетними процесами та забезпечить ґрунтовне розуміння впливу податкової політики на фінансову стабільність держави та її здатність забезпечувати виконання соціально-економічних завдань.

Отже, що ж означає слово «бюджет»?

Бюджет – це основне економічне поняття, без якого не обійтися ні професору, ні звичайній домогосподарці. Це слово походить від старонорманського «bougette» – так називали шкіряну сумку або гаманець, спеціальний мішечок, призначений для грошей.

Відповідно до статті 2 Бюджетного кодексу України *бюджет* – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

Його можна розглядати як:

економічну категорію - це економічні відносини, які виникають між державою (в особі державних органів влади) та органів місцевого самоврядування з однієї сторони, й юридичними і фізичними особами з іншої, з приводу утворення централізованого фонду коштів держави, його розподілу та використання для задоволення суспільних потреб [33].

фінансовий план, який окреслює індикативні показники доходів і видатків за певний період (баланс доходів та видатків держави на відповідний період, що має силу закону)

юридичний акт, який ухвалюється відповідними органами влади та встановлює обов'язкові до виконання показники доходів і видатків, це правовідносини, що регулюються нормами права, юридично закріплюються відповідним правовим актом – Законом «Про Державний юджет», який є основою організації бюджетного процесу.

Для забезпечення виконання державою покладених на неї функцій необхідні державні доходи, які формуються завдяки податковим та іншим надходженням, що визначені законодавством України на безповоротній основі.

Податкові надходження - це встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори та місцеві податки і збори (стаття 9 Бюджетного Кодексу України)

Неподаткові надходження – це доходи, що одержує держава від власності, підприємницької діяльності, фінансових санкцій та інших доходів, що не відносяться до обов'язкових податків, зборів та платежів.

Провідна роль серед методів фінансового перерозподілу належить податковій формі одержавлення ВВП. Тому необхідною є побудова оптимальної податкової системи, яка за визначенням вітчизняних економістів, є «сукупністю встановлених у законодавчому порядку податків, що сплачують до бюджетів різних рівнів, а також принципів, форм і методів їх встановлення, зміни, відміни, нарахування, сплати і стягнення, в тому числі організацію податкового контролю» [58].

В більш широкому розумінні податкова система представляється як регламентована нормами фінансового права, закріпленими в законах та інших

нормативно-правових актах з питань оподаткування, сукупність податкових відносин, які опосередковуються фінансовими органами, що забезпечують адміністрування податків, і проявляються в конкретних формах оподаткування.

Отже, податкова система - це сукупність принципів, методів та інструментів, які використовує держава для стягнення податків, зборів та інших обов'язкових платежів. Податкова система включає податкову політику, адміністрування, законодавчу базу, а також форми податкового навантаження.

Податкова політика держави є складовою частиною економічної політики, яка базується на сукупності юридичних актів, що встановлюють види податків, зборів та обов'язкових платежів, а також порядок їх стягнення та регулювання.

Податкова політика також являє собою систему заходів із вирішення певних короткострокових та довгострокових завдань, які стоять перед суспільством, за допомогою системи оподаткування (формування податкових ставок, зміна податкових правил, регулювання податкового навантаження тощо). До довгострокових завдань належать: досягнення економічного розвитку, сприяння формуванню високого рівня зайнятості населення, зростання рівня благополуччя та т.п. Короткострокові завдання можуть бути різні залежно від потреб. Наприклад, наповнення Державного бюджету України для подальшого перерозподілу державних фінансових ресурсів.

Тобто, податкова система – це основа, на якій базується оподаткування, а податкова політика – це спосіб управління цією системою для досягнення стратегічних цілей, це діяльність держави у сферах запровадження правової регламентації та організації справляння податків і податкових платежів до централізованих фондів держави.

Податкову систему України становить сукупність загальнодержавних та місцевих податків і зборів, які справляються у встановленому Податковим кодексом України (далі - ПК України) порядку, за винятком мита – порядок його сплати визначається Митним кодексом.

Податок - одна з найвагоміших фінансових та фінансово-правових категорій, найдавніша форма фінансових відносин між державою і членами суспільства. Відповідно до статті 6 ПК України *податком* є обов'язковий,

безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку відповідно до ПК України [42].

Податки - обов'язкові нормативні платежі в державний або місцевий бюджет, що їх вносять як окремі особи, так і підприємства різних форм власності. За економічним змістом - це фінансові відносини між державою і платниками податків з метою створення загальнодержавного централізованого фонду грошових коштів, необхідних для виконання державою її функцій.

За методом встановлення податків їх поділяють на *прямі* і *непрямі*. Критерієм такого розподілу була теоретична можливість перекладання податків на споживача товарів. Відповідно, кінцевим платником прямих податків є той, хто отримує дохід, володіє майном, а кінцевим платником непрямих податків - споживач товару, на який податок перекладено шляхом надбавки до ціни. Прямі податки встановлюють безпосередньо на дохід або майно платника податків, а непрямі - складова ціни товарів (робіт, послуг). Непрямі податки називають податками на споживання.

Збір (плата, внесок) – обов'язковий платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, який справляється із платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок учинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими вповноваженими органами та особами юридично значущих дій (пункт 6.2 ПК).

В Україні введено такі види податків і зборів:

загальнодержавні – установлені ПК та є обов'язковими до сплати на всій території України, крім передбачених ПК випадків (пункт 8.2 ПК);

місцеві – установлені згідно з переліком і в межах граничних розмірів ставок, визначених ПК, рішеннями сільських, селищних, міських рад і рад об'єднаних територіальних громад, які створені відповідно до закону та перспективного плану формування територій громад, у рамках їх повноважень та є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад (пункт 8.3 ПК).

Одним із показників, що дає змогу оцінити податкову систему країни є податкове навантаження.

Податкове навантаження є показником, що показує рівень сплати податків суб'єктом до різних бюджетів, відносно його доходу (обороту). Окрім цього, податкове навантаження слугує рушійною силою виконання планів та перевірки бізнесу контролюючими органами (зокрема Державною податковою службою).

Визначення та досягнення ефективного показника податкового навантаження є необхідним для кожної країни, тому що завищене податкове навантаження може спричинити пригнічення виробництва, його тінізацію, зменшення податкових надходжень до бюджету країни тощо.

В цілому оцінка податкового навантаження як на макро-, так і на мікрорівні здійснюється шляхом визначення співвідношення між сумою сплачених податків і зборів по певній базі. Теоретично найточнішим показником податкового навантаження з погляду міжгалузевих порівнянь є відношення податків, що сплачуються підприємством, до умовного прибутку. Умовний прибуток — це розрахунковий показник, що характеризує величину прибутку, яку отримало б підприємство в умовах відсутності податкових платежів, отже це прибуток до сплати податків і відсотків. У нормальній ринковій економіці, в якій сформувалася система оплати праці і високий ступінь захисту інтересів найнятих працівників, саме цей показник може найточніше характеризувати податковий тягар підприємств. Враховуючи різний рівень оплати та його частку у доданій вартості не тільки за регіонами, а й за галузями економіки використовувати цей показник у сучасній економіці також доволі складно.

Оптимальним вважають такий рівень податкового навантаження, який передбачає вилучення частини доходів економічних суб'єктів, що не перешкоджає їхньому розвитку, і водночас, що є достатнім для втручання держави в економічні процеси, необхідні для підвищення ефективності національної економіки в цілому.

Узагальнюючи аналіз основних категорій дослідження, можна зробити висновок, що податкова система є основою фінансової стабільності держави та важливим інструментом для забезпечення виконання державного бюджету. Вона безпосередньо впливає на формування доходної частини бюджету, через податкові надходження, що є критично важливими для фінансування соціально-

економічних програм і виконання державних функцій. Оцінка податкової політики та податкового навантаження дозволяє досягти балансу між потребами держави в фінансуванні та здатністю економічних суб'єктів забезпечувати економічне зростання без значного згортання підприємницької активності.

Інтеграція ефективної податкової системи з правильною податковою політикою сприяє формуванню фінансових ресурсів, які використовуються для реалізації державних стратегій розвитку, забезпечення соціального захисту та інвестиційної привабливості країни. Оптимізація податкового навантаження є важливим елементом для підтримки економічної стабільності, оскільки надмірне податкове тягар може призвести до тінізації економіки і зниження податкових надходжень, тоді як занадто низьке навантаження може обмежити можливості держави у вирішенні нагальних соціально-економічних проблем.

Таким чином, податкова система та податкова політика мають важливе значення для забезпечення фінансової стійкості держави, а їх вдосконалення є ключем до забезпечення сталого розвитку національної економіки та виконання бюджету.

1.3 Міжнародний досвід податкового регулювання та його вплив на державний бюджет

Великого значення в умовах переходу економіки до стадії економічного зростання набуває податкове регулювання, оскільки податки, виконуючи низку функцій, дають державі можливість сприяти створенню належних умов для виробничо-комерційної та фінансової діяльності підприємств. Під податковим регулюванням розуміють заходи впливу на економіку та соціальні процеси через зміну переліку та розміру податків, податкових ставок, податкових пільг, зниження чи підвищення загального рівня оподаткування, використання альтернативних систем оподаткування тощо.

У світовій практиці немає єдиного підходу до побудови системи податкового регулювання, що визначається особливостями соціально-економічного та історичного розвитку країн, менталітетом населення, політико-юридичними чинниками, стратегічними цілями та пріоритетами. Але основним завданням проєвропейських реформ у сфері бюджетно-податкового регулювання є зменшення обсягів тіньової економіки, контрабанди та корупції з приведенням їх до мінімального, економічно безпечного рівня.

Серед ключових аспектів міжнародного досвіду податкового регулювання, що мали позитивний вплив на наповнення державного бюджету країн та розвиток економіки можна виділити наступні:

1. Прогресивне оподаткування.

Основною проблемою справедливості є проблема правильного визначення об'єкта податку таким чином, щоб «наздогнати» кожний дохід, що одержується населенням країни, максимально рівномірно оподаткувавши кожну особу. В основі забезпечення справедливості оподаткування лежить принцип рівномірності. Способом досягнення рівномірності є прогресивність оподаткування як засіб нівелювання майнової нерівності. З принципом рівномірності оподаткування тісно пов'язаний принцип загальності оподаткування. Принципи рівномірності та загальності є принципами, через які реалізується справедливість оподаткування

Прикладом можуть слугувати Скандинавські країни (Швеція, Данія, Норвегія). Ці країни використовують прогресивну шкалу оподаткування, де багатші громадяни сплачують більший відсоток доходу. Це дозволяє наповнювати бюджет для фінансування соціальних програм, таких як безкоштовна освіта та медицина.

Термін «шведська модель» було введено наприкінці 60-х років ХХ ст., коли економіка Швеції зростала швидкими темпами та проводилася велика кількість реформ. Ця модель фіскального механізму характерна для найбільш розвинутої форми держави добробуту та поєднує в собі невтручання держави у виробничу діяльність підприємств (децентралізацію ринкової системи виробництва) і перерозподіл частини прибутку через систему оподаткування і державний сектор

для підвищення життєвого рівня населення. Шведська модель передбачає, що держава забезпечує безкоштовну шкільну освіту, виплати молодим сім'ям, пенсійне забезпечення та охорону здоров'я громадян. Населення сплачує податки залежно від розміру власного доходу, однак кожен може розраховувати на однакові послуги з боку держави.

2. Стимулювання бізнесу

Податкове регулювання, спрямоване на стимулювання бізнесу, включає різні заходи та інструменти, які уряди застосовують для створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, інвестицій та економічного зростання.

Зокрема, модель фіскального механізму США передбачає створення сприятливого клімату для бізнесу, підтримку підприємницької діяльності. Державне регулювання обмежене, тоді як існує багато податкових пільг.

Для німецької економічної моделі характерне регулювання не тільки методами монетарної та фіскальної політики, а й включення інших сфер – інвестиційної політики, трудових відносин. Загальну гнучкість податкової системи забезпечують регулярний перегляд податкових ставок та пільг залежно від економічної динаміки. Значний акцент робиться на спрощенні комунікації фіскальних органів та платників, а також на простій сплаті податків, з використанням інтернет-технологій.

В Канаді розуміють, що підприємцям потрібна додаткова підтримка, щоб стимулювати економічне зростання Канади, підвищувати продуктивність, патентувати нові інновації та створювати добре оплачувані робочі місця. Надання підприємцям часткового довічного звільнення від приросту капіталу дозволить їм використати більше капіталу для наступної мети, будь то нова компанія, інвестиції в багатообіцяючий стартап або комфортний вихід на пенсію.

Щоб заохочувати підприємництво, уряд Канади пропонує заохочення канадських підприємців, яке зменшить рівень залученості до 33,3 відсотка при максимальній сумі в 2 мільйони доларів США в якості відповідного приросту капіталу. Коли цей стимул буде повністю запроваджено, підприємці отримають загальне звільнення принаймні 3,25 мільйона доларів США при продажу всього бізнесу або його частини. Стимул призведе до рівня включення в одну третину, а

ліміт буде збільшуватися на 200 000 доларів США щороку, починаючи з 2025 року, доки не досягне 2 мільйонів доларів у 2034 році. Цей додатковий стимул у 2 мільйони доларів буде доступний інвесторам-засновникам у певних секторах, які володіють принаймні 10 відсотками акцій у своєму бізнесі та де компанія була їх основною роботою протягом щонайменше п'яти років.

Не менш важливим є стимулювання розвитку малого бізнесу. Країни Азії, що розвиваються (Тайвань, Сінгапур, Індонезія), здійснили економічний ривок саме за рахунок стрімкого розвитку підприємств малого бізнесу. З розвитку підприємств малого бізнесу Сінгапур посідає 5-те місце у світі за рахунок надання пільг в оподаткуванні (особливо у перші роки створення підприємства), постійного зниження відсотків за кредитами, які надають малим підприємствам, великої кількості пільгових програм кредитування, державного фінансування навчання та підвищення кваліфікації робітників, які зайняті у сфері малого бізнесу. Завдяки такій підтримці в Сінгапурі функціонує близько 140 тисяч підприємств малого і середнього бізнесу, що становить 90% від усіх підприємств країни, які забезпечують приріст ВВП на рівні 5-6% на рік [81].

Важливим інструментом в стимулюванні бізнесу виступає зниження податкового навантаження на бізнес. Прикладом успішного застосування знижених податкових ставок для корпоративного бізнесу є Ірландія. На початку XXI ст. у країні існує розгорнута система підтримки компаній, що випускають програмне забезпечення. Програмна галузь, – стратегічно важливий сектор економіки, – покладена в основу економічного курсу держави під назвою «Кельтський тигр».

Щорічний оборот ірландської галузі програмного забезпечення становить близько 7,2 млрд дол. США. На цьому ринку працює понад 800 компаній. Біля 80% прибутків галузі програмного забезпечення припадає на експорт (10 % експорту країни). Ірландія є одним з найбільших експортерів програмного забезпечення у світі. Ірландія має низьку ставку корпоративного податку (12,5%), що залучило численні транснаціональні корпорації (Apple, Google), що, в свою чергу, сприяло збільшенню податкових надходжень завдяки розширенню бази оподаткування через міжнародні компанії.

3. Спрощення адміністрування податків

Неефективні механізми та системи стягнення податків сприяють зростанню корупції. Суб'єкти господарювання стають більш схильні до використання корупційних схем, ухилення від сплати податків у разі складного документального оформлення нарахування та сплати податкових платежів, що в свою чергу зменшує потік податкових надходжень до державного бюджету та зростання тіньової економіки.

Тенденції до спрощення податкового адміністрування, що спостерігаються у всіх країнах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Китаї, Індії, Бразилії та окремих пострадянських країнах, представлено в кількох напрямках:

- 1) вдосконалення структури та функціонування податкових органів;
- 2) введення стратегічного планування й менеджменту;
- 3) розширення фінансових, матеріальних та людських ресурсів податкових органів;
- 4) покращення процесу адміністрування у сферах збору податків, обслуговування платників, податкового контролю, вирішення конфліктів, погашення боргу та ін.;
- 5) забезпечення належного нормативно-правового регулювання податкового адміністрування;
- 6) застосування електронних технологій у справлянні та адмініструванні податків.

Фіскальні органи в країнах ЄС зазвичай працюють за системою «єдина декларація – єдиний рахунок – єдиний платіж – єдина адреса (платежу)». Особовий рахунок громадянина у фіскальній службі ведеться так само, як звичайний рахунок у будь-якому банку: за дебетом відображаються всі прямі податки, а за кредитом – всі суми переплат або повернень за моментом звітного періоду. Сплатити податки платник може на визначені рахунки фіскальної служби в банку або на пошті за єдиним дорученням та одним рахунком. Фіскальні органи самостійно розподіляють необхідну суму за окремими податками платника, переплати ж за бажанням особи повертаються на її банківський

рахунок. Ситуація, коли в платника податків за одним із податків є переплата, а за іншим – борг, за таких умов є неможливою.

Впровадження цифрових технологій у податкове адміністрування (e-tax system) дозволяє зменшити витрати на адміністрування та знижує ризики ухилення від сплати податків. Прикладом може слугувати Естонія, де існує високий рівень електронізації та автоматизації податкових процедур. Естонія має одну з найсучасніших податкових систем, де всі податкові операції автоматизовані. Всі податкові декларації подаються онлайн через державний портал, а податкові органи автоматично перевіряють достовірність наданих даних. Компанії та громадяни можуть здійснювати більшість операцій віддалено через Інтернет, що значно спрощує ведення бухгалтерії та податкового звітування. Це не лише зменшує бюрократичні перешкоди, але й знижує можливість податкових шахрайств та уникнення податків. Завдяки цифровим технологіям естонська система податків є однією з найпрозоріших і найефективніших у світі.

4. Боротьба з тінізацією економіки та ухиленням від оподаткування

Головними рушійними силами тіньової економіки визнається безробіття та самозайнятість, низька податкова мораль та динаміка ВВП.

Одним із дієвих інструментів детінізації у багатьох країнах світу – є насамперед, системи і механізми фінансового контролю за доходами протиправного походження. Так, наприклад: а) в Італії урядовим декретом введена заборона на розрахунки готівкою на крупні суми; б) в Німеччині введено обов'язкове декларування розрахунків з нерезидентами; в) в Японії – обов'язковий фінансовий моніторинг (фінансові установи зобов'язані повідомляти вповноважені державні органи про крупні фінансові операції). Поряд із цим, у Німеччині повідомляти про підозрілі операції до органів фінансового моніторингу повинні не тільки банки та фінансових установи, а й адвокати, аудитори.

Спільними зусиллями деяких країн були введені обмеження щодо банківської таємниці, обмежено відкриття анонімних рахунків на кшталт

Sparbuch, деякі країни «офшорного» типу були змушені деліберувати законодавство.

За ініціативи ОЕСР/G20 розроблено План щодо протидії розмиванню податкової бази та виведенню прибутків з-під оподаткування закордон (Base erosion and profit shifting, BEPS) Обмін податковою інформацією дозволяє країнам обмінюватися даними про фінансові активи своїх громадян, що дозволяє запобігати ухиленню від податків через офшорні юрисдикції. В рамках цього проекту розроблено 15 кроків, які посилюють уряди з національними і міжнародними інструментами для боротьби з ухиленням від сплати податків. Ці кроки покликані гарантувати, що прибуток оподатковується там, де господарська діяльність створює вартість і генерує прибуток. Такі країни, як Швейцарія та Люксембург, застосовують прозорі механізми обміну інформацією між країнами для боротьби з міжнародним ухиленням від оподаткування. Вони також активно співпрацюють із міжнародними організаціями, такими як ОЕСР, щоб забезпечити прозорість податкових процедур.

Традиційно «першість» за сумами серед доходів належить податковим надходженням. Основними шляхами підвищення надходжень від податків є запровадження нових видів податків, підвищення ставок або збільшення оподатковуваної бази існуючих і зменшення податкових пільг. Однак в умовах нестабільної політичної, безпекової та економічної ситуації посилення податкового тягаря може призвести до зворотного ефекту – згорання бізнесу, його релокації в інші країни, еміграції працездатного населення, зростання «тіньової» економіки тощо. Тому важливим видається ведення поміркованої податкової та бюджетної політики з метою уникнення негативних явищ у соціально-економічному середовищі з одночасним посиленням податкового та іншого державного контролю за належним надходженням і використанням бюджетних ресурсів.

Таким чином, податкове регулювання є важливим інструментом державної фінансової політики, який впливає на економічні процеси, розподіл доходів та формування державного бюджету, забезпечує наповнення бюджету, стимулює економічний розвиток та підтримує соціальну стабільність. За допомогою

податкових механізмів держава впливає на розподіл ресурсів, регулює доходи громадян і підприємств, а також створює умови для залучення інвестицій. Ефективна податкова політика сприяє економічному зростанню, знижує рівень тіньової економіки та забезпечує фінансування суспільно важливих сфер, таких як освіта, охорона здоров'я і національна безпека. Водночас недосконале регулювання може стримувати розвиток бізнесу та підірвати довіру до державних інституцій, тому важливо забезпечити баланс між податковим тиском і стимулюванням економіки.

Міжнародний досвід демонструє, що ефективне податкове регулювання є ключовим фактором економічного розвитку та соціальної стабільності. Наприклад, у скандинавських країнах завдяки прогресивній податковій системі забезпечується високий рівень соціального забезпечення, доступ до якісної освіти та медицини. У Сінгапурі гнучка податкова політика сприяє залученню іноземних інвестицій та розвитку інноваційних технологій. Німеччина ефективно використовує податкове регулювання для підтримки малого та середнього бізнесу, що є основою її економіки. Ці приклади свідчать про те, що збалансованість податкового навантаження, прозорість системи та стимулювання економічної активності є ключовими принципами успішної податкової політики. Вивчення міжнародного досвіду дозволяє адаптувати найкращі практики до національних умов, підвищуючи конкурентоспроможність економіки та добробут громадян.

Таким чином, завдяки ефективному податковому регулюванню можна не тільки стабілізувати економіку країни в скрутній ситуації, але й забезпечити її подальший розвиток та забезпечити високий рівень інвестиційної привабливості.

Висновки до розділу 1

В результаті викладеного у першому розділі, автор приходить до наступних висновків:

По-перше, різні аспекти впливу податкової системи на формування та виконання державного бюджету є предметом аналізу в роботах низки зарубіжних

та українських науковців. Однак, комплексного дослідження на сьогодні в українській науковій школі немає.

По-друге, податкова система відіграє фундаментальну роль у забезпеченні економічної стабільності та фінансової спроможності країни. Її ефективність визначає рівень мобілізації бюджетних ресурсів, які спрямовуються на виконання ключових функцій держави, зокрема соціальних, економічних та оборонних. Водночас податкова система є інструментом податкової політики, що впливає як на рівень надходжень до бюджету, так і на структуру видатків, визначаючи можливості державного регулювання економіки.

По-третє, податкове регулювання змінює ключову роль у забезпеченні економічного зростання, соціальної стабільності та наповнень державного бюджету. Досвід різних країн демонструє, що ефективна податкова політика базується на кількох важливих принципах: прогресивне оподаткування, стимулювання бізнесу, спрощення адміністративних податків тощо.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

2.1. Структура податкових надходжень до бюджету України

Державний бюджет виступає невід’ємною частиною ринкових відносин і одночасно важливим інструментом реалізації державної політики. Серед першочергових завдань держави провідне місце посідає наповнення дохідної частини бюджету держави, побудова оптимальної моделі податкової системи, чітке дотримання податкового законодавства та інше.

Одним з найважливіших джерел формування доходів бюджету країни є валовий внутрішній продукт країни (ВВП). Розширення виробництва, стабілізація економіки, зменшення рівня безробіття, підвищення доходів та добробуту населення, збільшення їх купівельної спроможності, підвищення прибутковості організацій та підприємств різних форм власності прямо пропорційно залежить від темпів збільшення ВВП та збільшення податкових надходжень бюджету країни. Зменшення обсягів ВВП та зростання рівня інфляції спричиняє скорочення надходжень до бюджету фінансових ресурсів [24].

Як зазначає Н. Карпишин, внаслідок первинного розподілу і перерозподілу ВВП відбувається накопичення доходів державного бюджету. На етапі первинного розподілу ВВП до державного бюджету поступають доходи від економічної діяльності державного сектору економіки, наприклад, прибуток державних підприємств, також, це можуть бути кошти від надання державних послуг (від здачі в оренду, від реалізації державного майна), плата за користування природними ресурсами, доходи від корпоративних прав держави, непрямі податки тощо. Після перерозподілу валового внутрішнього продукту, тобто оподаткування доходів, отриманих внаслідок первинного розподілу ВВП, формуються в такі надходження державного бюджету, які переважно складаються з податків, що справляються з доходів фізичних осіб, з прибутку підприємств, податки на приріст ринкової вартості капіталу, отриманого або за рахунок продажу землі, або операцій з цінними паперами та іншими активами тощо [14].

Історично склалося, що податки є демонстрацією абсолютного права держави стягувати з населення певну суму їх доходу. Це право здійснюється в зв'язку з необхідністю наповнення бюджету необхідними ресурсами, щоб держава могла виконувати свої функції та забезпечувати виконання частини видатків. Важливість податкових надходжень пов'язана з тим, що вони становлять значну частку надходжень бюджету.

Державний бюджет розробляється на базі наявної доходної частини, тому важливим є її реальне визначення та повне виконання.

Державні доходи — це виражені у грошовій формі відносини власності (привласнення) між державою і юридичними та фізичними особами в процесі вилучення (привласнення) державою частини необхідного та додаткового продукту. Їх необхідність зумовлена появою держави, виконуваних нею функцій, неспроможністю недержавних організацій та інститутів забезпечити стабільний розвиток суспільства. Тому із найбільш важливих факторів стійкості доходної бази держави є склад і структура її доходів, тобто науково обґрунтований перелік податків, зборів, відрахувань до бюджету.

У доходах будь-якої країни ключове значення мають податкові надходження, які забезпечують стабільний потік коштів у порівнянні з позиками, що підлягають поверненню.

Бюджетна класифікація доходів бюджету в Україні є системою кодифікації усіх видів надходжень, які підлягають зарахуванню до бюджетів (таблиця 2.1.).

Таблиця 2.1.

Структура доходів державного бюджету України
за 2020 – 2023 роки

<i>Статті доходів</i>	Доходи державного бюджету України за статтями доходів			
	<i>2020</i>	<i>2021</i>	<i>2022</i>	<i>2023</i>
Податкові надходження	79,10%	85,37%	53,14%	45,04%
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	21,00%	22,00%	14,85%	13,13%
Податок на доходи фізичних осіб	10,90%	10,61%	8,30%	7,74%
Податок на прибуток підприємств	10,10%	11,39%	6,55%	5,38%
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	4,88%	6,23%	4,78%	2,26%
Внутрішні податки на товари та послуги	50,08%	53,90%	31,85%	28,00%
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	7,48%	6,39%	3,40%	3,46%
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	5,38%	6,14%	2,33%	2,80%
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування)	11,76%	12,01%	11,97%	8,03%
Податок на додану вартість з імпортованих товарів	25,47%	29,36%	14,16%	13,70%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	2,83%	2,94%	1,47%	1,52%
Інші податки та збори	0,31%	0,30%	0,19%	0,14%
Неподаткові надходження	19,79%	13,52%	19,38%	37,11%
Доходи від власності та підприємницької діяльності	11,07%	4,32%	4,88%	4,64%
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	0,91%	1,00%	0,46%	0,53%
Інші неподаткові надходження	1,40%	1,39%	0,90%	1,54%
Власні надходження бюджетних установ	6,41%	6,81%	13,14%	30,40%
Доходи від операцій з капіталом	0,01%	0,03%	0,03%	0,00%

Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	0,10%	0,10%	26,92%	16,22%
Цільові фонди	0,02%	0,02%	0,01%	0,02%
Офіційні трансферти	0,99%	0,97%	0,53%	1,61%

Бюджетна класифікація доходів бюджету України включає різні розділи, кожен з яких відображає конкретні джерела доходів. Зокрема, доходи бюджету поділяються на наступні категорії [16]:

1. *Податкові надходження.* Цей розділ включає усі податки, які збираються від фізичних та юридичних осіб у відповідності до податкового законодавства країни. Це може включати податки на прибуток підприємств, податок на додану вартість, акцизи та інші.

2. *Неподаткові надходження.* Сюди входять різноманітні надходження, які не є податками, але призначені для поповнення бюджету. Це може включати плату за надання адміністративних послуг, штрафи та інші види внесків.

3. *Доходи від операцій з капіталом.* Цей розділ охоплює доходи, отримані від різних операцій з капіталом, таких як дивіденди, проценти від банківських вкладів, а також прибуток від продажу майна.

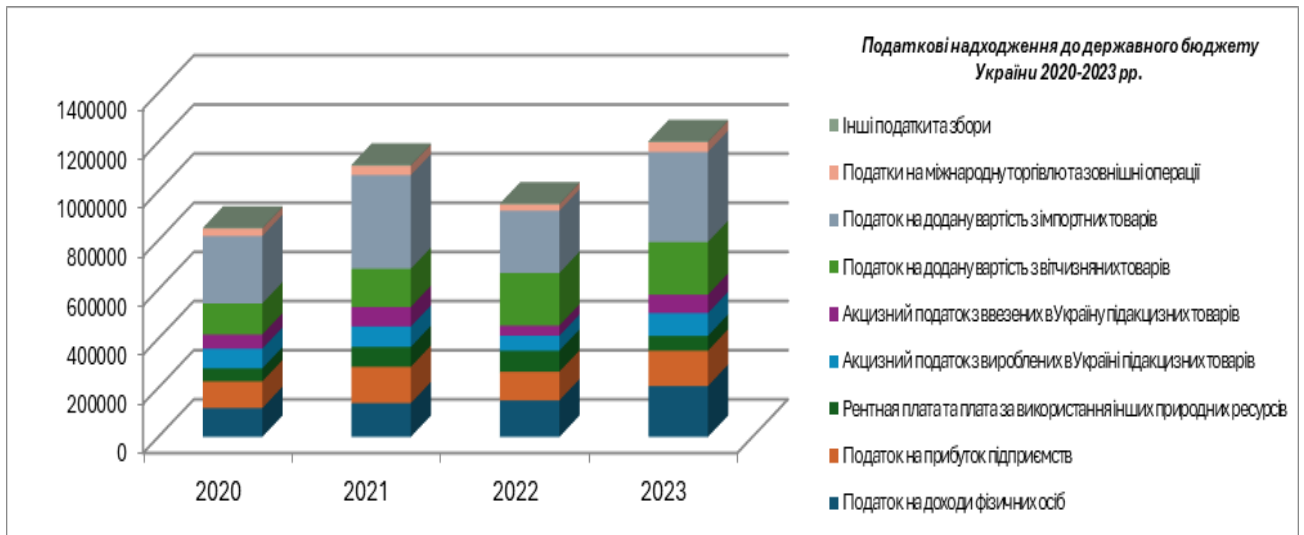
4. *Трансферти.* Ця категорія включає усі передачі коштів від одного бюджету до іншого або від держави до місцевих органів влади, які не є поверненням за отримані послуги або товари.

5. *Цільові фонди.* Цей розділ охоплює усі кошти, що спеціально призначені для фінансування певних програм або проєктів, які мають чітко визначену мету витрат.

Як видно з таблиці 2.1 питома вага податкових надходжень до державного бюджету України протягом 2020–2023 років залишалася високою, складаючи основну частину доходів бюджету. У цей період спостерігалось зростання надходжень за рахунок таких ключових податків, як податок на додану вартість (ПДВ), акцизний податок та податок на доходи фізичних осіб (рис. 2.1).

Зокрема, підвищення ставок, розширення бази оподаткування та вдосконалення системи адміністрування сприяли збільшенню загальної

податкової бази. При цьому значна частина податкових доходів припадала на непрямі податки, що підкреслює їхнє домінуюче значення у структурі доходів державного бюджету.

Рис. 2.1. Податкові надходження до державного бюджету України

Проаналізувавши структуру доходів державного бюджету України за 2020-2023 роки можна зробити наступні висновки. Дохідна частина державного бюджету України охоплює ключові тенденції, джерела доходів, зміни в податковій політиці та вплив зовнішніх і внутрішніх факторів. Війна і пандемія створили суттєві проблеми для української економіки, що призвело до зниження доходів бюджету. Так, структура доходів змінювалась наступним чином:

2020 рік. Бюджет формувався в умовах економічної нестабільності, спричиненої пандемією COVID-19. Доходи знизилися через спад економічної активності, зменшення експорту та зростання витрат на медицину та соціальний захист. Основними джерелами залишалися ПДВ, акцизи та ПДФО.

2021 рік. Почалося поступове відновлення економіки після нестабільності, спричиненої пандемією COVID-19. Доходи зросли завдяки збільшенню податкових надходжень, покращенню митного адміністрування та відновленню міжнародної торгівлі. Підвищена увага була приділена боротьбі з тіньовою економікою і посиленню адміністрування податків, що сприяло зростанню надходжень від податків, зокрема ПДВ та акцизів.

2022 рік. Російська агресія значно вплинула на економіку. Частина доходів бюджету формувалася за рахунок зовнішньої допомоги, а традиційні джерела доходів були суттєво скорочені через бойові дії, окупацію частини територій, руйнування інфраструктури та зниження економічної активності. Витрати бюджету були спрямовані переважно на оборону, підтримку армії, гуманітарну допомогу населенню, а також відновлення критичної інфраструктури. Зменшилася частка ПДВ від зовнішньої торгівлі через блокування портів, але зросли надходження від допомоги міжнародних партнерів. Податкові надходження, що залишились, в основному забезпечувались місцевими бюджетами. Зовнішня фінансова допомога та кредити стали ключовими джерелами покриття дефіциту бюджету.

2023 рік. Після деякого відновлення економіки, податкові надходження відновилися частково. Однак, через тривалу війну та економічні труднощі, надходження до бюджету України знову знизились. Основним джерелом стабільності стали міжнародні кредити та гранти.

Доходи державного і місцевих бюджетів є базисом для виконання владними інституціями своїх функціональних повноважень щодо забезпечення оборони і безпеки держави; верховенства права й громадського порядку; надання суспільних послуг і благ у сфері охорони здоров'я, освіти, соціального захисту тощо. Податкові надходження становлять найбільшу частку бюджетних доходів.

Війна і пандемія створили суттєві проблеми для української економіки, що призвело до зниження доходів бюджету. Через нестабільну економічну ситуацію Україна змушена звертатися до міжнародних фінансових установ для фінансування дефіциту бюджету. Але що довше триває війна, то зрозумілішим стає, що міжнародна допомога не може тривати вічно, особливо у початкових обсягах. Країна активно шукає способи адаптації до умов без постійної зовнішньої підтримки. Тож на передній план вийшов пошук додаткових доходів, так як в умовах зменшення допомоги Україна повинна буде покривати значну частину своїх витрат з власних ресурсів. Уряд активно працює над оптимізацією внутрішніх ресурсів для забезпечення фінансової стійкості держави.

Одним із ключових напрямів є скорочення неефективних витрат та підвищення прозорості використання бюджетних коштів. Паралельно ведеться робота над удосконаленням податкової системи для збільшення надходжень до бюджету, зокрема через боротьбу з ухиленням від сплати податків, детінізацію економіки та підтримку малого й середнього бізнесу. Такі заходи сприяють формуванню стабільної фінансової бази для відновлення критичної інфраструктури, підтримки соціальних програм та створення умов для подальшого економічного зростання.

2.2. Роль державного бюджету у впровадженні податкових пільг та стимулів

Оподаткування є основою для наповнення державного бюджету. Завдяки податковим надходженням, країна може забезпечити реалізацію своїх функцій та гарантувати фінансування важливих витратних статей бюджету. Оподаткування функціонує як важливий інструмент в регулюванні економіки, що надає державі можливість впливати як на стимулювання розвитку конкретних галузей виробництва шляхом зменшення податкових ставок або надання податкових пільг, так і на контроль діяльності суб'єктів господарювання шляхом збільшення податкового навантаження та зміни правил бізнесу. Використання такого інструменту сприяє балансуванню розвитку економіки та досягненню стратегічних цілей національного господарства.

Серед засобів державного регулювання економіки провідна роль належить податковому регулюванню, основним напрямком якого є покращення умов функціонування реального сектору економіки в напрямку, по-перше, активізації інвестиційно-інноваційної діяльності, а по-друге, стимулювання пріоритетних напрямів розвитку держави та підвищення конкурентоздатності економіки України на світовій арені. Основним завданням податкових реформ у цьому напрямку має стати перевага регулятивного потенціалу над фіскальним спрямуванням податкової політики, що переведе акцент з мобілізації доходів до

бюджету в напрямок стимулювання економічного розвитку держави. Реалізувати наведене завдання можливо за рахунок використання інструментів податкового регулювання, основними з яких виступають податкові пільги та податкові стимули.

Відповідно до пункту 30.1 статті 30 Податкового кодексу України (далі ПКУ) *податкова пільга* – це передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов’язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності підстав, визначених пунктом 30.2 ПКУ [42].

Податкові стимули – це правові засоби, встановлені податковим законодавством й за допомогою яких відбувається створення сприятливих умов для платників податків, що полягають у зміні обсягів податкового обов’язку платників податків чи спрощення процедури його реалізації.[72, с. 74]

Становлення інноваційно-інвестиційної моделі економіки неможливе без застосування державою комплексу стимулів, в першу чергу фіскального характеру. Обумовлено це тим, що інвестиції в інновації пов’язані з додатковим ризиком, тому очікуваний прибуток має його компенсувати. Окрім того, різні форми державної підтримки покликані «здешевити» вартість інвестицій в інновації, що стає додатковим стимулом для інвесторів в процесі прийняття рішення. Переваги податкових інструментів обумовили той факт, що сьогодні вони є невід’ємними складовими податкових систем більшості країн світу.

Для держави вигоди від надання податкових пільг полягають у такому:

1) покращення конкурентоспроможності економіки, що здійснює багатофакторний позитивний вплив на соціально-економічний розвиток держави: оновлення виробничих фондів, впровадження енергозберігаючих та інноваційних технологій у виробничі процеси, підвищення рівня зайнятості, зростання заробітної плати;

2) розширення податкової бази та збільшення у майбутньому доходів від сплати податків до бюджету за рахунок:

- зростання економічної ефективності підприємств та, відповідно, їх фінансових результатів, що збільшує базу оподаткування та надходження податку на прибуток підприємств;

- зростання обсягів виробництва та реалізації продукції, і, відповідно, зростання сплати ПДВ до бюджету;

- збільшення доданої вартості продукції, що розширить базу оподаткування ПДВ та відповідно надходження цього податку до бюджету;

- підвищення оплати праці працівників через зростання потреби в кваліфікованих працівниках, що збільшить надходження ПДФО та ЄСВ;

3) у разі надання пільги на тимчасовій основі (тобто на умовах повернення), держава повертає кошти, а також отримує певні відсотки. В такий спосіб вона фактично інвестує в інновації приватного сектора, що дозволяє уникнути ручного розподілу бюджетних трансфертів на підтримку інноваційної діяльності, які до того ж обмежені нормами СОТ.

Для підприємств привабливість податкових пільг обумовлена такими чинниками:

1) вони є доступним джерелом фінансових ресурсів в умовах обмеженості доступу до інших джерел (кредитів, розміщення облігацій чи додаткової емісії пайових паперів) при несприятливій кон'юктурі на фінансових ринках;

2) вартість податкового кредиту (відсоток за користування коштами у випадку надання на тимчасовій основі) зазвичай є значно нижчою, ніж банківського кредиту. Це обумовлено тим, що, надаючи кредити, комерційні банки прагнуть додатково отримати прибуток та премію за ризики, тоді як держава зацікавлена в розвитку підприємництва як такого, а не отриманні прибутку;

3) ставка боргових ресурсів зазвичай є менш прогнозованою порівняно із ставкою податкового кредиту. Часто з метою запобігання ризикам комерційні банки встановлюють плаваючі ставки кредитування, які залежать від факторів, що часом не стосуються кредитоспроможності підприємства. Натомість на вартість податкового кредиту не впливають кон'юктурні зміни в економіці;

4) отримання податкових пільг характеризується менш жорсткими вимогами до забезпечення та самого процесу отримання коштів в порівнянні із складним та тривалим процесом позичання коштів у банківських установах чи розміщення облігацій.

Останні роки розвиток національної податкової системи все більше потерпає від зовнішніх та внутрішніх впливів. Спочатку окупація частини українських територій у 2014 р. та військові дії, потім виклики коронавірусної пандемії COVID-19, а також повномасштабне вторгнення РФ суттєво вплинули на діяльність бізнесу та трансформаційні процеси національної економіки. З боку української влади було прийнято ряд першочергових заходів, ухвалено низку законопроектів щодо боротьби з коронавірусом і так званих «карантинних пільг». Повномасштабна війна РФ проти України змусила виокремити новий етап реформування податкової системи в умовах воєнної економіки з урахуванням можливих сценаріїв післявоєнної відбудови. Для цього було впроваджено пільгове оподаткування, що допомогло економіці подолати перші шоки війни і врятувати тисячі підприємств та мільйони робочих місць.

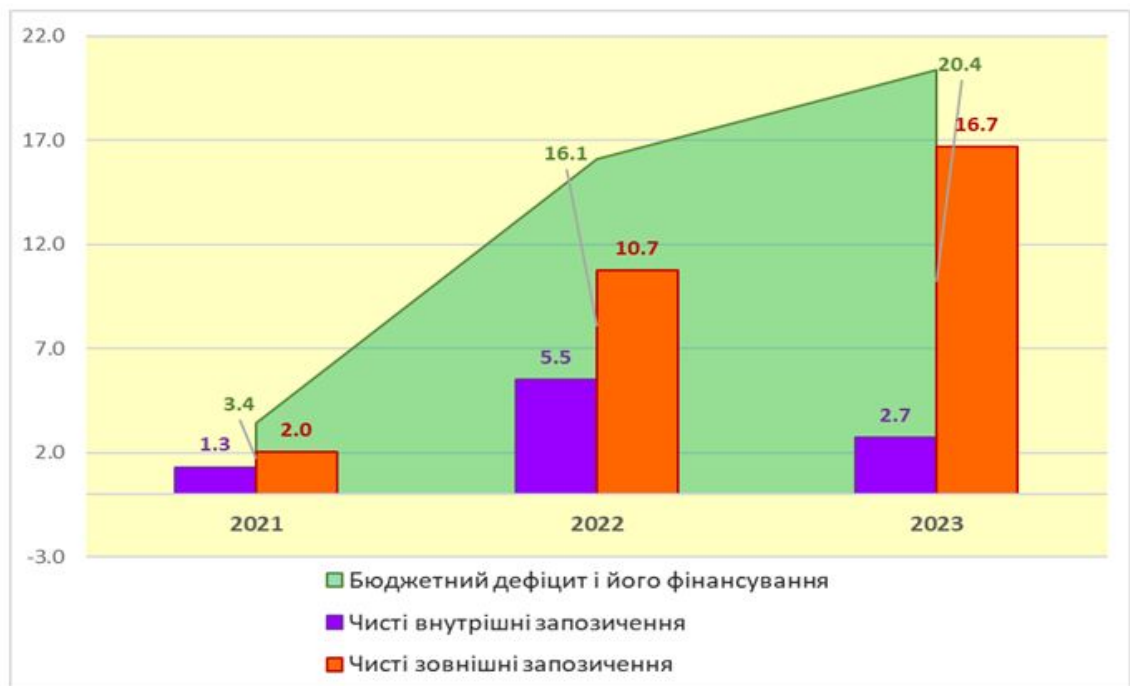
Сьогоднішні реалії такі, що експортні можливості України стримуються руйнуваннями виробничих потужностей у металургії й добувних галузях, перекриттям транспортних маршрутів для експорту, окупацією й мінуванням сільськогосподарських земель, заборонаю на імпорт продовольчих товарів з України до 5-ти країн ЄС.

Низка фундаментальних факторів стримують активізацію економічної діяльності. Йдеться про безпекові ризики для ведення бізнесу; руйнування внутрішніх та зовнішніх виробничих зв'язків між підприємствами; логістичні обмеження для зовнішньої торгівлі; високу вартість позичкових коштів в економіці; підвищення вартості електроенергії та викопного палива; мобілізацію трудових ресурсів для військово-оборонних потреб; людські втрати в умовах військових дій; перебування значної кількості українських біженців за кордоном.

Очевидно, що дуже скромні темпи економічного зростання не в змозі суттєво покращити стан реального сектору економіки та вплинути на рівень внутрішніх доходів. А тому першочерговими завданнями економічної політики в

Україні, поряд із забезпеченням військово-оборонних потреб, є підтримка відновлення економіки та зміцнення фінансово-економічного потенціалу держави.

Саме тому проблеми пільгового оподаткування і забезпечення ефективного цільового використання вивільнених за рахунок податкових пільг коштів набувають особливої уваги, оскільки дохідна частина бюджету України формується, в основному, за рахунок податкових надходжень, а пільги безпосередньо впливають на обсяг податків та зборів. Неєфективне, економічно необґрунтоване надання податкових пільг сприяє багатомільярдним втратам доходів бюджету.

Рис. 2.2 Дефіцит Зведеного бюджету України і основні компоненти його фінансування в 2021-2023 роках у % до ВВП

Скорочення втрат бюджету від надання податкових пільг можливо досягнути за рахунок наступних заходів:

- проаналізувати існуючі пільги з позиції їх доцільності, обмежити та скасувати економічно необґрунтовані та малоефективні податкові пільги, з урахуванням аналізу їх впливу на формування доходів бюджету та податкове навантаження суб'єктів господарювання, які безпосередньо не пов'язані із

соціальним захистом малозабезпечених верств населення і не мають інвестиційної спрямованості;

- забезпечити більш жорсткіший контроль над суб'єктами господарювання, що користуються пільгами, з метою усунення зловживань даними привілеями;

- знизити кількість пільг, що передбачають повне звільнення від сплати податків та доповнити їх пільговими ставками оподаткування, звузити сукупність ознак платників податків, за якими визначають приналежність до певного виду пільг.

На сьогодні одним із основоположних програмних документів для Уряду та Національного банку є Меморандум економічної політики за програмою EFF Міжнародного валютного фонду (МВФ). Узагальнення положень Меморандуму та супроводжуючих аналітично-прогнозних матеріалів указує на те, що, крім традиційної боротьби з корупцією, дерегуляцією та зміцненням правової системи, передбачається модифікація певних інструментів державного впливу на економіку:

- відхід від ліберальних умов оподаткування, введених на початку війни, та розробка законодавчих змін, які підвищуватимуть рівень податкових вилучень на користь держави;

- збереження жорстких грошово-кредитних умов для всієї економіки при введенні більш обмежуючих умов банківського кредитування бізнесу за програмами державної підтримки.

Таким чином, скасування податкової пільги - одна з ключових умов продовження співпраці України з Міжнародним валютним фондом. Такий крок, на думку МВФ, має бодай частково зменшити дефіцит українського бюджету й поліпшити можливості держави фінансувати свої Збройні сили. Адже, за законом, інші країни та міжнародні організації робити цього не можуть. Бізнес же у переважній більшості вже давно оговтався від перших шоків війни, адаптувався, навчився заробляти навіть у таких жахливих умовах.

Отже, державний бюджет грає ключову роль у впровадженні податкових пільг та стимулів, оскільки він визначає фінансові можливості держави для

реалізації таких заходів. Серед основних завдань в цьому напрямку в бюджетному плануванні є:

1. Фінансове забезпечення: державний бюджет надає фінансову базу для можливості застосування податкових пільг та стимулів. Він визначає, наскільки держава може здійснювати зниження податкового навантаження або надавати фінансові стимули для певних секторів, галузей або груп населення.

2. Стратегічне планування: під час формування бюджету держава може враховувати свої податкові цілі та стратегії. Включення податкових пільг та стимулів у бюджетні програми може бути частиною стратегії стимулювання певних галузей або економічних процесів.

3. Регулювання економіки: за допомогою податкових пільг та стимулів держава може впливати на розвиток економіки. Наприклад, зниження податкових ставок для підприємств, які інвестують у дослідження та розвиток, може сприяти інноваціям та технологічному прогресу.

4. Соціальні цілі: державний бюджет також може використовуватися для досягнення соціальних цілей через податкові пільги та стимули. Наприклад, надання податкових пільг на соціально важливі види діяльності або послуги може сприяти соціальній справедливості та зменшенню нерівності.

5. Привабливість інвестицій: шляхом встановлення податкових стимулів, таких як податкові кредити або зниження ставок, держава може зробити свою економіку більш привабливою для інвесторів. Це може сприяти залученню інвестицій та створенню нових робочих місць.

Підсумовуючи вище викладене можна зазначити, що роль державного бюджету полягає в тому, щоб забезпечити фінансову базу для впровадження податкових пільг та стимулів, які сприятимуть розвитку економіки, досягненню соціальних цілей та залученню інвестицій, а в нинішніх реаліях – забезпечення стабільного функціонування держави в умовах війни.

2.3. Вплив бюджетної політики на формування та модернізацію податкової системи

Бюджетна політика - це сукупність державних заходів, спрямованих на зміцнення доходної частини державного бюджету, посилення соціальної направленості видатків бюджету, створення умов макроекономічної стабілізації. «Бюджетна політика спрямовується на оптимізацію та раціоналізацію формування доходів і використання державних фінансових ресурсів, підвищення ефективності державних інвестицій у економіку, узгодження загальнодержавних і місцевих інтересів у сфері міжбюджетних відносин, регулювання державного боргу та забезпечення соціальної справедливості при перерозподілі національного доходу» [7].

Бюджетна політика і податкова система є двома важливими і взаємопов'язаними елементами економічної системи кожної країни. Вплив бюджетної політики на формування та модернізацію податкової системи може бути значним і відігравати ключову роль у визначенні ефективності оподаткування, рівня податкового навантаження та стимулювання економічного зростання.

Ось кілька способів, якими бюджетна політика може впливати на податкову систему:

1. Фінансування бюджетних програм: рішення щодо обсягу та напрямку видатків в бюджеті може впливати на потребу у зборі податків. Наприклад, якщо уряд розширює програми соціального забезпечення або інвестує в інфраструктуру, він може збільшувати податкові навантаження для забезпечення необхідного фінансування.

2. Податкові стимули: Уряд може використовувати податкові заохочення, такі як податкові кредити або знижки, для спонукання до певних видів діяльності або інвестицій. Це може бути спрямовано на підтримку конкретних секторів економіки або стимулювання інновацій.

3. Податкова політика для боротьби з дефіцитом: Уряд може вживати заходів для збільшення надходжень до бюджету, щоб зменшити дефіцит. Це може включати підвищення податків, закриття податкових прогалин або удосконалення системи збору податків.

4. Стимулювання інвестицій та розвитку: бюджетні програми, спрямовані на розвиток інфраструктури, освіти, науки та інновацій, можуть сприяти економічному зростанню. Уряд може використовувати податкові заохочення або інші інструменти для привертання приватних інвестицій у ці сфери.

5. Податкова реформа: бюджетні пріоритети можуть також впливати на процес податкової реформи. Наприклад, якщо уряд визначає необхідність підвищення доходів або стимулювання певних видів економічної діяльності, він може проводити реформи з метою оптимізації податкової системи.

У кризовий період, що склався нині в економіці України, публічні фінанси підлягають значній кількості небезпек в загрози, і чим глибшою є криза, тим більш системного характеру набувають ці небезпеки та загрози. Існування нестабільності економічного середовища зменшує дієвість фінансових (у тому числі бюджетних) інструментів або викривляє наслідки їх дії. Забезпечення стабільності розвитку економіки є передумовою досягнення мети бюджетної політики. Отже, у кризовий період трансформується перелік завдань бюджетної політики та використовуються специфічні бюджетні інструменти:

– завдання концептуалізації розвитку бюджету зводиться до концептуалізації подолання кризових явищ, що обмежує перелік напрямів використання бюджетних інструментів для регулювання соціально-економічного розвитку. Зменшується «працездатність» не тільки бюджетної, але і всієї фінансової системи в цілому. Однак саме бюджетна політика є найбільш ефективною у подоланні кризових явищ [32, с. 271];

– завдання забезпечення основних способів мобілізації фінансових ресурсів ускладнюється через існування низхідних тенденцій розвитку економіки, що обумовлює постійну нестачу бюджетних коштів і непрогнозованість їх отримання. Як правило, у кризовий період фактичне надходження коштів до бюджету є меншим за прогнозований обсяг фінансових ресурсів, збереження обсягів надходжень можливе за умови посилення фіскального тиску;

– завдання визначення напрямів використання коштів ускладнюється у зв'язку з їх постійним дефіцитом, що обумовлює постійне недофінансування

бюджетних витрат. До того ж у зв'язку з тим, що значна частка поточних витрат не підлягає скороченню, зменшується фінансування саме капітальних витрат, що призводить до перетворення бюджету розвитку на бюджет споживання. Втрачається стратегічна спрямованість видатків бюджету, можливість стимулювання виходу з кризи за рахунок бюджетних інвестицій.

Нерівність доходів та видатків бюджету у кризовий період визначає зростання рівня дефіцитності бюджетів усіх рівнів, що обумовлює посилення недосконалостей бюджетної системи загалом. Знижується рівень бюджетної безпеки, рівень фінансової автономії місцевих бюджетів, посилюються горизонтальні та вертикальні фінансові дисбаланси. Приведення у відповідність бюджетних доходів та видатків часто забезпечується за рахунок скорочення останніх. Проте скорочуються не всі бюджетні видатки пропорційно, а лише окрема їх частка, ті статті, зменшення яких не приведе до порушення виконання основних функцій держави [73, с. 386];

– завдання здійснення заходів щодо досягнення окремих конкретних цілей звужується за рахунок скорочення переліку цілей, які необхідно досягти, та їх трансформації із значно нижчими стратегічними орієнтирами. Зростання капітальних видатків вузької спрямованості виступає інструментом, за допомогою якого можна поліпшити довгострокові перспективи виходу з кризи. Збільшення поточних видатків, що не матимуть програмного характеру, може мати позитивний ефект у короткостроковому періоді, але в довгостроковій перспективі не приведе до економічного пожвавлення. Реалізація даного завдання у кризовий період має секторальний ефект.

В останні дні 2023 року Уряд оприлюднив документ, який анонсує кардинальні зміни у тому, хто і як платитиме податки в Україні вже за кілька років – «Національну стратегію доходів». Йдеться, звісно, не про доходи громадян чи бізнесу, а про бюджет.

Хоча в уряді й кажуть, що зміна податкової системи є однією з умов співпраці України з МВФ та членства в ЄС, там не приховують: ці зміни мають призвести до економічної мобілізації.

До 2022 року податки давали майже 9/10 доходів державного бюджету.

Найбільше надходило від податку на додану вартість (ПДВ), податків з доходів громадян та на доходи підприємств.

З початком війни бюджетні видатки зросли вдвічі – переважно за рахунок витрат на оборону, на яку тепер іде у 10 разів більше, ніж до 24 лютого 2022.

Водночас за перший рік великої війни ВВП України скоротився на третину, а податків надійшло на 15% менше. У 2022 нестачу коштів покрили друком грошей та допомогою від міжнародних партнерів. Ця ж багатомільярдна допомога закрила воєнну діру в бюджеті і у 2023 році. Змінилася і структура доходів бюджету, - торік від податків вже надходило лише трохи більше половини.

Крім того що довше триває війна, то зрозумілішим стає, що міжнародна допомога не може тривати вічно, особливо у початкових обсягах (близько 40 млрд. доларів на рік). Тож на передній план вийшов пошук додаткових доходів. Саме тому Кабінет міністрів ухвалив Національну стратегію доходів до 2030 року. Це детальний план, що описує, як Україна поступово буде жити за рахунок власних ресурсів. Серед основних її напрямків є:

1. Реформа спрощеної системи оподаткування (ССО). Розробники стратегії хочуть, аби цією системою надалі могли користуватися лише дрібні підприємці, а не великий бізнес ухиляння від податків. Зокрема:

- Протягом перехідного періоду, який триватиме три роки, ставки єдиного податку для юридичних осіб третьої групи поступово збільшать до рівня звичайної ставки податку на прибуток (18%). Перехідні рівні та остаточне значення ставок ще будуть обговорюватись. Мета – заохотити юросіб до поступового самостійного переходу на загальну систему оподаткування. Після закінчення перехідного періоду юрособам заборонять використання спрощеної системи.

- Друга та третя групи ССО для ФОП будуть об'єднані в одну групу. Для неї створять диференційовану шкалу ставок від мінімальних 3%, для торговельної діяльності, до 17%, для низки послуг. Це також відбуватиметься поступово. Для платників цієї групи буде обов'язковим застосування РРО.

- Перелік видів діяльності, дозволених для участі в першій групі, буде переглянуто, щоб виключити з неї високомаржинальні бізнеси. Фіксований податок скасують, натомість з'явиться ставка з фактично отриманого доходу.

- Для селянських фермерських господарств (фізичних осіб), які залишаться в режимі четвертої групи, базу оподаткування буде розширено починаючи з року, коли в Україні запровадять оподаткування землі на основі її масової оцінки. Для виробників сільськогосподарської продукції (юридичних осіб) ставки єдиного податку протягом трьох років підвищать до рівня ставки податку на прибуток у 18%.

- Виключення, які зараз дозволяють не здійснювати облік та документально підтверджувати походження товарів у реалізації, скасують. Далі вимоги до обліку будуть максимально спрощені, але обов'язковими незалежно від організаційно-правової форми та/або виду діяльності платника.

2. Повернення до прогресивних податків та доступ до банківських рахунків. Так званий «попит на справедливість» – від українського суспільства та міжнародних партнерів, - щоб ті, хто отримують більші доходи, платити більше податків. Боротися з приховуванням податків уряд планує кращим контролем, зокрема і завдяки доступу податківців до даних про рух коштів на банківських рахунках українців. Паралельно розробники стратегії пропонують відмовитися від неоподаткованого мінімуму і замінити його на персоніфіковану соціальну допомогу.

3. Ліквідація пільг та майбутнє Дія.City. Бізнес, який працює не на спрощеній системі, але й не на загальній, також очікують зміни. Найновіший приклад – Дія.City. Цей спеціальний режим оподаткування в ІТ секторі запровадили буквально за пару тижнів до початку великої війни, у лютому 2022. Резиденти Дія.City сплачують за працівників 5% ПДФО, ЄСВ 22% від мінімальної зарплати та 1,5% військового збору. Ще одним бонусом цієї системи для резидентів є 9% податку на виведений капітал замість 18% податку на прибуток.

Також у Нацстратегії доходів описані такі податкові плани Уряду:

- Перегляд системи пільг ПДВ у відповідності до вимог ЄС та гармонізація ставок до 2027 року. Стандартна ставка ПДВ не може бути нижче 15%. Винятки – дві знижені ставки (не нижче 5% та ще одна – менше 5%).

- Підвищення акцизів на алкогольні напої (до 2028 року) та паливо і тютюнові вироби (до 2029-го) до мінімальних ставок ЄС. Визначення ставок податку на тютюнові вироби в євро. Ставки для алкоголю можуть підвищуватися й надалі. Також Кабмін вивчатиме можливість запровадження в 2027-му акцизу на підсолоджені цукром напої та впровадження автоматів із продажу тютюнових виробів (як інструмент боротьби з тіньовим ринком). Для алкоголю, тютюну та рідин, що використовуються в електронних сигаретах, впровадять електронну систему моніторингу обігу продукції.

- Розробити комплексний пакет заходів з оподаткування викидів вуглецю. Нинішня ставка становить 30 грн за 1 т викидів (у 2022-му – найнижчий рівень у ЄС). Точних параметрів у стратегії не вказано.

- Скасування усіх підвищуючих та понижуючих коефіцієнтів до ставок ренти за користування радіочастотним ресурсом для стільникового зв'язку. Йдеться вже про 2024 рік.

- Оподаткування непередбачуваних прибутків. Поки в планах тільки обговорення принципів оподаткування надприбутків суб'єктів господарювання та оцінка можливого впливу цієї ініціативи на майбутню інвестпривабливість України.

- Оновлені податки на нерухомість. Діюча система оподаткування нерухомого майна базується на площі об'єктів нерухомості, виходячи з мінімального розміру заробітної плати. «Більш справедливою моделлю може стати запровадження оподаткування нерухомого майна, виходячи з його оціночної вартості», – зазначається в стратегії. Нова модель має запрацювати не раніше 2027–2028 років [36].

В цілому, як бачимо, бюджетна політика і податкова система взаємно залежні і взаємодоповнюють одна одну. Ефективне управління бюджетом може сприяти формуванню ефективної та справедливої податкової системи. Це забезпечує раціональний розподіл фінансових ресурсів і забезпечує довіру

громадян до держави. Прозорість і підзвітність у використанні бюджетних коштів стимулюють податкову дисципліну, оскільки платники податків бачать реальні результати своїх вкладень у якості якісних державних послуг, інфраструктури та соціального забезпечення. Крім того, ефективне управління дозволяє визначати пріоритети в оподаткуванні, знижуючи тиск на бізнес і вразливі верстви населення, водночас збільшуючи доходи через боротьбу з податковими ухилами та оптимізуючи податкові механізми. Такий підхід сприяє створенню збалансованої системи, що підтримує економічний розвиток і соціальну справедливість.

Висновки до розділу 2

В результаті викладеного у другому розділі, автор приходить до наступних висновків:

По-перше, державний бюджет України є основним інструментом реалізації державної політики та забезпечення соціально-економічного розвитку країни. В основі поповнення бюджету виступають податкові надходження, які забезпечують стабільний потік коштів для фінансування критичних державних витрат.

По-друге, сучасні виклики, такі як пандемія COVID-19 та повномасштабна війна з Російською Федерацією, спричинили значні труднощі для української економіки, що призвело до скорочення обсягів валового внутрішнього продукту (ВВП), зменшення виробництва та зниження бюджетних надходжень.

По-третє, бюджетна політика та податкова система є тісно взаємопов'язаними інструментами регулювання державної економіки, які разом впливають один на одного. Ефективне управління бюджетом полегшує формування справедливої та оптимальної податкової системи, що забезпечує як стабільне наповнення державного бюджету, так і стимулює економічне зростання. У сучасних умовах, коли Україна переживає складний період війни та економічної нестабільності, роль бюджетної політики у формуванні та модернізації податкової системи стає критично важливою.

РОЗДІЛ 3
ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДЛЯ
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ
ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

3.1. Ключові заходи удосконалення вітчизняної податкової системи задля підвищення ефективності формування та виконання державного бюджету

Доходи бюджету формуються завдяки податковим, неподатковим доходам, доходам від операцій з основним капіталом, офіційних трансфертів. Кожен із цих компонентів є важливим, але найбільшим бюджетоутворюючим складником є податкові надходження.

Формування досконалої податкової системи та податкової політики в основному визначає подолання економічних бар'єрів та зростання ділової активності, покращення інвестиційного середовища та сприяння іноземним інвестиціям, а отже зростання бази оподаткування та сталий економічний розвиток.

Основною проблемою формування джерел доходів бюджету є недоліки, притаманні нинішній податковій системі України, а саме недосконалість бюджетного та податкового законодавства (постійні зміни та доповнення чинного податкового законодавства, складність і непрозорість податкового регулювання, високі адміністративні витрати при зборі податків), що значно впливає на формування основної частини доходів - податкових надходжень, посилює вплив політичних, інституційних та інших факторів. Надання невинуватених та несистематичних податкових пільг, численні «лазівки» та множинні податкові пільги для одних компаній спричиняють високі податкові ставки для інших, змушуючи для утримання конкурентноздатності утримувати свій дохід в «тіні» - все це зменшує базу оподаткування.

За дослідженням Міжнародної Асоціації присяжних сертифікованих бухгалтерів тіньова економіка України досягає рівня майже 46% від офіційного ВВП [31]. Збільшення рівня тіньової економіки призводить до зменшення податкових надходжень до бюджету, через це для того, щоб покрити недоотримані доходи, держава підвищує податкове навантаження на суб'єктів оподаткування, запроваджує нові податки та збори, посилює відповідальність за порушення вимог податкового законодавства [66, с. 112]. Такі дії та неефективні зміни законодавства найчастіше призводять до ще більшого зростання тіньової економіки, оскільки високі податки збільшують ймовірність незареєстрованого працевлаштування, використання схем приховування прибутків. [29, с. 33].

З огляду на все вище перераховане постає питання щодо удосконалення податкової системи, яка є ключовим фактором підвищення ефективності формування та виконання державного бюджету. Для досягнення цієї мети можна виділити такі ключові заходи:

1. Оптимізація податкового законодавства

Не дивлячись на те, що в Україні діє єдиний кодифікований нормативно-правовий документ – Податковий Кодекс України (далі – ПКУ), питання оподаткування також регулюється ще й чисельними підзаконними нормативно-правовими актами, Указами Президента, постановами й розпорядженнями Кабінету Міністрів України. Крім того, зустрічаються розбіжності, неоднозначні тлумачення окремих положень та дефініцій, визначених у законах та підзаконних нормативно-правих актах. Все це негативно впливає на виконання податкових зобов'язань платниками податків, а також і на роботу співробітників податкової служби та відповідно знижує привабливість вітчизняної економіки для іноземних інвесторів, кошти яких нам вкрай необхідні в умовах постійної нестачі власних фінансових ресурсів. Саме тому необхідне створення стабільного податкового середовища, що мінімізує часті зміни у податковому законодавстві і тим самим підвищить довіру платників податків.

Крім цього, корисним було б спрощення структури податків, а саме зменшення кількості податків і спрощення процедур адміністрування (зокрема, через об'єднання податків з подібними базами, запровадження єдиних або спрощених ставок для певних категорій платників тощо), стандартизація правил розрахунку податкової бази, а також впровадження електронних сервісів для автоматизації податкової звітності.

Ще одним проблемним питанням є адміністрування місцевих податків Державною податковою службою України, яка не зацікавлена в їх належному справлянні. Власні надходження бюджетних установ можуть бути поповнені за рахунок внесків із механізму відсоткового відрахування, а саме удосконалення законодавства щодо венчурного капіталу та краудфандингу (для наукових та освітніх установ). До інвестування в певні державні підприємства можуть

залучатися приватні підприємства, задіяні в циклі окремого виробництва, – так, зокрема, розвиваються видобувні галузі.

2. Боротьба з ухиленням від сплати податків

Основними напрямками в боротьбі з ухиленням від сплати податків є:

- удосконалення податкового законодавства, а саме усунення прогалин у законодавстві, які можуть використовувати схеми ухилення, спрощення норм, щоб зменшити можливості для їх двозначного тлумачення, спрощення системи документального оформлення нарахування та сплати податкових платежів тощо.

- диджиталізація податкового контролю, використання електронних сервісів для виявлення ухилень та зменшення тіньової економіки, впровадження автоматизованих систем моніторингу і збору податків, використання великих даних та аналітичних інструментів для виявлення підозрілих транзакцій, скорочення часу на сплату податків, а саме мінімізація бюрократичних процедур, що підвищить добровільну дисципліну платників та ін.

- підвищення штрафів за ухилення: створення жорсткої відповідальності для недобросовісних платників.

3. Зниження податкового навантаження

На масштаби ухилення від сплати податків впливає, насамперед, нерівномірний розподіл податкового навантаження та корупція, а також негативний імідж податкової служби в суспільстві. Поступове зниження ставок податків сприятиме стимулюванню підприємницької активності та залученню інвестицій.

Позитивний досвід є в системі впровадження податкових стимулів, а саме податкові канікули для стартапів або зменшення ставок для галузей, що стимулюють економічне зростання (ІТ, зелена енергетика), надання податкових знижок компаніям, що інвестують у розвиток технологій, освіти або інфраструктури. Не менш важливим є підтримка держави в частині надання пільг (надання податкових канікул новоствореним компаніям, звільнення від сплати податків у певних галузях або регіонах, пільгові ставки для малого бізнесу тощо).

4. Освітня та просвітницька діяльність

Освітня та просвітницька діяльність є успішними складовими процесами вдосконалення податкової системи, результати якої сприяють підвищенню рівня фінансової грамотності населення, забезпечують прозорість податкових процесів та формування довіри між платниками податків і державою. Ключовими аспектами такої діяльності є:

- Підготовка фахівців: розвиток системи професійної освіти для підготовки податкових консультантів, аудиторів, економістів та інших фахівців.
- Навчальні програми: впровадження курсів, тренінгів та семінарів для платників податків, державних службовців та підприємців. Тематика може охоплювати основи податкового законодавства, звітності та прав платників податків,
- Освітні кампанії: включення податкових тем щодо роз'яснення важливості сплати податків у шкільну та університетську програми для формування культури сплати податків з раннього віку.

Реалізація цих заходів потребує політичної волі, ефективного планування та прозорого впровадження реформ, а результати таких дій повинні позитивно вплинути на розвиток національної економіки. За рахунок зміни податкового клімату в країні та зміцнення довіри громадян до податкової системи підприємства зможуть працювати в стабільнішому економічному середовищі, планувати довгострокові інвестиції та розвивати свою діяльність.

Зменшення адміністративного тиску, прозорість податкових правил і справедливий розподіл податкового навантаження стимулюють підприємців виходити з тіньового сектору, збільшувати обсяги виробництва та створювати нові робочі місця. Крім того, зростання довіри до податкової системи мотивує бізнес активно брати участь у фінансуванні державних програм, оскільки вони бачать реальну віддачу у вигляді покращення інфраструктури, освіти, медицини та інших важливих сфер. Таким чином, формування сприятливого податкового клімату є ключем до сталого розвитку економіки.

3.2. Адаптація міжнародного досвіду та інтеграція міжнародних стандартів

Глобалізаційні процеси, які відбуваються у світовій політиці та економіці, приводять до встановлення тісного політичного діалогу між окремими країнами й регіонами світу, а також до поглиблення міжнародних господарських зв'язків. Сьогодні країни інтегруються заради збереження миру та забезпечення економічного процвітання. Найбільшими й найпотужнішими інтеграційними об'єднаннями на сьогодні у світі є Світова організація торгівлі (СОТ) і ЄС, метою яких є створення та сприяння економічному добробуту, підвищення життєвого рівня народів Європи, зміцнення миру й свободи, створення стійкого союзу народів Європи.

Вивчення світового досвіду супроводжується порівнянням податкової системи України з податковими системами економічно розвинених країн, що стає підставою для визначення шляхів удосконалення податкової системи України. Удосконалювати податкову систему України необхідно з урахуванням позитивного досвіду розвинених зарубіжних країн. Зрозуміло, необхідно враховувати реальні умови, національні інтереси, історичні та економічні особливості нашої країни, творчий доробок українських вчених та досвід вітчизняної податкової практики.

Світова практика підтверджує, що формування досконалої податкової системи та податкової політики є безперервним процесом, який постійно змінюється та оновлюється. Податкова політика формується не лише зміною викликів і завдань, що постають перед країною, а й відповідно до різноманітних подій, що відбуваються у світовій економіці та політиці.

Основним завданням держави у сфері оподаткування є вибір такої золотієї середини податкової політики, податкових ставок та адміністрування податків, яка б забезпечувала, з одного боку, регулювання завдань, що стоять перед податковою політикою країни, а також реалізація різноманітних завдань, що стоять перед державними фінансами, стимулювання економічного зростання та гармонізація з передовим світовим досвідом. Проведення ефективної податкової

політики передбачає її осмислення з точки зору економічної політики в державі та розрахунок фінансового ефекту. Податкове законодавство має будуватися відповідно до єдиної стратегії податкової політики, заснованої на формуванні настрою мінімізації податкового тягаря та інтересів ринку.

Нині, в умовах воєнного часу, економіка України потребує кардинальних реформ, спрямованих на підтримку водночас ділової активності та бюджетних надходжень. Щодо надмірності чи достатності тих чи інших змін податкового навантаження на окремі сфери української економіки нині точиться чимало суперечок, і ця проблематика не втратить актуальності і після завершення воєнних дій. Саме тому аналіз досвіду податкового реформування інших країн нині є вкрай важливим для корегування податкової політики України.

Проаналізувавши позитивний міжнародний досвід реформування податкової системи, можна виділити наступні кроки його адаптації та інтеграції міжнародних стандартів для вдосконалення податкової системи України і підвищення ефективності формування та виконання державного бюджету:

1. Запозичення успішних міжнародних практик.

ПДВ, податок на прибуток, ПДФО, акцизний податок та мито – формують найбільше податкових надходжень до бюджету України. Щоб вивчити сильні та слабкі сторони даних податків, порівняємо податкову систему України з податковими системами США, Китаю, Об'єднаними Арабськими Еміратами та Швейцарією, адже саме вони визначають континентальні фіскальні особливості усіх країн світу.

Податкова система Сполучених Штатів Америки є показовою в плані соціальної орієнтації. Дана система оподаткування є однією із тих, яка захищає громадян країни через систему пільг та зміни ставок оподаткування залежно від доходу і не є обтяжливою для населення, а також сприяє розвитку бізнесу завдяки гнучкій диференціації ставок податку [23].

Досвід побудови податкової системи Китаю є цікавим в контексті розподілу податкового навантаження на різні види податків. Так, оподаткування в Китайській Народній Республіці показує, що наповнювати бюджет можна не тільки за рахунок податку на прибуток, а й за іншими податками та зборами.

Тому, це сприяє розвитку бізнесу і економіки держави в цілому. Побудова податкової системи Об'єднаних Арабських Еміратів характеризує країну з процвітаючою та стабільною економікою, яка не використовує потужного оподаткування. Податки в ОАЕ – це лише незначні надходження, а основою розвитку економіки вважається ефективне використання ресурсів, якими розпоряджається держава [22]. Досвід Швейцарії в побудові системи оподаткування є прикладом ефективного управління у сфері податків, зокрема, визначення оптимальних ставок податків та формування оптимальної структури розподілу між федерацією та кантонами.

Також слід звернути увагу на податкову систему таких країн як Німеччина, Швеція та Канада із високим рівнем податкової дисципліни для впровадження прогресивних підходів.

Податкові системи Німеччини, Швеції та Канади є прикладами прогресивних підходів до оподаткування, які спрямовані на забезпечення соціальної рівності та сталого розвитку. У Німеччині діє складна прогресивна система, де ставки податку зростають залежно від доходів, із потужними механізмами перерозподілу через соціальні програми. Швеція вирізняється високими податками на доходи та споживання, що забезпечує щедрі соціальні гарантії, зокрема безкоштовну освіту й медицину. У Канаді податкова система також прогресивна, з акцентом на федерально-регіональний розподіл податків, що дозволяє враховувати місцеві особливості та підтримувати менші громади. Ці країни демонструють, як прогресивне оподаткування може сприяти економічній стабільності й зменшенню нерівності.

2. Використання досвіду цифровізації податкових систем, зокрема автоматизації процесів податкового адміністрування

Естонія та Сінгапур є провідними прикладами успішної цифровізації податкових систем. В Естонії завдяки впровадженню електронної платформи e-Tax усе податкове адміністрування стало прозорим і зручним для громадян, а податкові декларації заповнюються автоматично на основі даних, зібраних державними системами. У Сінгапурі реалізовано систему автоматичного збору податкових даних, яка використовує штучний інтелект і аналітику для зменшення

адміністративного навантаження на платників податків. Обидві країни демонструють, як цифрові технології підвищують прозорість, знижують витрати та покращують ефективність податкового адміністрування.

Франція, Польща та Литва впровадили онлайн-звітування перед органами податкової служби. Тепер контролери зможуть своєчасно отримувати дані будь-якої операції, а компанії можуть не подавати декларацію разом із додатками. Завдяки налагодженій роботі IT-систем значно зменшили час на ведення обліку ПДВ Бразилія та В'єтнам.

3. Інтеграція міжнародних стандартів:

- впровадження стандартів BEPS (Base Erosion and Profit Shifting), розроблених Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), для протидії ухиленню від сплати податків транснаціональними корпораціями.

- адаптація міжнародних правил автоматичного обміну податковою інформацією (CRS – Common Reporting Standard) для посилення прозорості.

- застосування принципів справедливого оподаткування, рекомендованих ЄС і ОЕСР, які спрямовані на створення прозорої, ефективної та інклюзивної податкової системи, яка сприяє зменшенню нерівності та підтримує соціальну рівність. Зокрема, вони передбачають боротьбу з ухиленням від сплати податків, прогресивне оподаткування доходів, забезпечення справедливого розподілу податкового навантаження між бізнесом і громадянами, а також міжнародну координацію для запобігання податковим «оазисам».

4. Оптимізація структури податкових надходжень та створення стимулів для бізнесу:

Міжнародний досвід показує ефективність диверсифікації податкової бази, зменшення залежності від прямих податків та впровадження сучасних цифрових рішень у податковому адмініструванні. Наприклад, у Скандинавських країнах акцент зроблено на високих непрямих витратах (ПДВ) і соціальних внесках, що дозволяє фінансувати соціальні програми. У країнах ОЕСР активно впроваджуються механізми боротьби з ухиленням від сплати податків, зокрема через автоматичний обмін фінансовою інформацією. Це забезпечує прозорість і

справедливість податкових систем, сприяючи зростанню надходжень до бюджету.

Зниження кількості податків – окремі податки та податкові платежі доцільно об'єднати в один з метою спрощення системи адміністрування та зниження затрат на їх збирання. Яскравим прикладом ефективної податкової реформи є Грузія, де у 2009 р. було скорочено кількість податків з 22 до 6. Також було зменшено ставки податків: ПДВ (з 12- 20% до 18%), ПДФО (з 33% до 20%), податок на прибуток (з 20% до 15%). Соціальний внесок залишився на тому ж рівні – 20%. В результаті підвищено частку податків у ВВП 20% у 2004 р. до 24% у 2009 р. Отже, суттєве зменшення ставок податків одночасно з іншими реформами системи оподаткування викликало не зменшення надходжень, а навпаки – їх зростання.

Надання податкових канікул новоствореним підприємствам. Йорданія: податкові канікули надаються новоствореним підприємствам на строк до шести років. Індонезія: нові підприємства, що створюються у пріоритетних галузях економіки, можуть не сплачувати податки протягом періоду від двох до шести років. Пакистан: надання податкових канікул підприємствам добувної галузі (до п'яти років), низці підгалузей, пов'язаних із виробництвом продуктів харчування

Використання моделей оподаткування, що стимулюють економічний ризик, інвестиційну привабливість та розвиток інновацій. Наприклад, у Великій Британії існує програма "Seed Enterprise Investment Scheme" (SEIS), яка дозволяє інвесторам отримувати податкові пільги за інвестиції в нові стартапи. Також у Франції та Великій Британії є програми, що дозволяють компаніям, які користуються інноваціями, знижувати податки на прибуток або отримувати податкові кредити на витрати для досліджень і розробок. Збільшення акценту на екологічні податки (зелені податки) та податки на споживання з нарахуванням стимулювання сталого розвитку.

Наприклад, Швеція запровадила один із найвищих рівнів податку на CO₂, що заохочує використання відновлюваних джерел енергії. У багатьох країнах Європи, таких як Норвегія, Великобританія та Німеччина, є податок на володіння автомобілями, які мають високі викиди CO₂. Це заохочує людей купувати

електричні або низьковикідні автомобілі, сприяючи зниженню забруднення повітря.

5. *Забезпечення довіри до податкової системи*

Забезпечення довіри до податкової системи є важливим елементом для ефективного функціонування економіки. Забезпечити високий рівень довіри платників податків можливо за рахунок підвищення прозорості та передбачуваності податкової політики. Це включає в себе стабільність податкового законодавства, чіткі правила та процедури, а також ефективну комунікацію між податковими органами та платниками податків.

Перепорою на цьому шляху стає корупція. Одним із загальних принципів її нейтралізації є мінімізація прямого контакту між податковими службовцями та платниками податків — шляхом автоматизації та комп'ютеризації процедур, збільшення використання даних третіх сторін для оцінки та покладання на утримання податків.

В багатьох країнах, таких як Данія, Швеція та Норвегія, податкові органи мають високу репутацію завдяки прозорості, ефективному використанню податкових надходжень і високому рівню надання державних послуг. У цих країнах розвинута система електронних податкових декларацій, а також чітка комунікація між державою та платниками податків. Це дозволяє зменшити корупцію, забезпечити соціальну справедливість і стимулювати добровільну сплату податків.

Важливим чинником забезпечення стабільності податкової політики є підвищення обізнаності громадян щодо значення податків для розвитку економіки та соціальних програм. На відміну від України, в розвинутих країнах суспільство обізнане в даній сфері і добросовісно ставиться до сплати податків, розуміючи їх необхідність в глобальному масштабі. Для цього необхідно забезпечити прозорість платежу податкових коштів через регулярну звітність і громадський контроль.

Податкова система України довоєнного часу – це скопійований з сусідніх держав план дій. Її цілі та мета суттєво не коригувалися, а ключовим показником був рівень наповнення бюджету, незважаючи на стан та умови соціально-

економічного розвитку. Майже ідентичне відтворення сформованих у невизначеності умов оподаткування без врахування ключових факторів впливу призвела до тривалих дисбалансів у державних фінансах й економічному розвитку. Воєнні дії, що нині тривають на території України, стали пусковим механізмом для пошуку нових пріоритетів розвитку податкової системи. Українське суспільство під час війни не готове підтримувати лобіювання податкових інтересів окремих груп, а держава від таких дій теж не матиме ніякої економічної вигоди. А тому нині прийшов час формування векторів розвитку, спрямованих на пріоритетність кожного платника заради суспільного блага та сталої стійкості надходжень на умовах добровільності сплати.

Інтеграція європейських практик у податкове регулювання України може стати потужним імпульсом для розвитку бізнесу та зміцнення економіки країни в цілому. Довгострокова євроінтеграція України повинна забезпечити орієнтацію українського бізнесу під європейські стандарти, створюючи податково привабливу систему для ведення бізнесу. Адаптація податкового законодавства відповідно до стандартів Європейського Союзу дасть змогу стандартизувати податкову систему та уникнути певних прогалин, які є в сучасних нормативно-правових актах.

Підсумовуючи вище викладене можна зазначити, що взаємозв'язок між податковою системою і державним бюджетом є ключовим для функціонування будь-якої країни. Податкова система визначає способи збирання доходів уряду через оподаткування різних видів діяльності, майна та доходів населення.

Зі свого боку, державний бюджет є інструментом, який визначає, як ці доходи розподіляються між різними секторами економіки для фінансування різноманітних програм та послуг. Роль державного бюджету полягає в тому, щоб забезпечити фінансову базу для розвитку економіки, досягненню соціальних цілей та залученню інвестицій, а в нинішніх реаліях – забезпечення стабільного функціонування держави в умовах війни.

Узагальнюючи, податкова система та державний бюджет є взаємопов'язаними складовими економічної політики країни, які спільно визначають фінансову стабільність та соціально-економічний розвиток. Важливо

забезпечити їхню взаємодію та відповідність національним потребам та пріоритетам. Стрессова ситуація, яку зараз переживає український народ, зробить його сильнішим і каталізує модернізацію держави. За підтримки міжнародних партнерів країна зможе за лічені роки подолати в реформуванні той шлях, на який у інших пішли десятиліття. Але – за згаданих уже умов: виведення економіки з “тіні”, дерегуляції, подолання корупції, реформування судової і правоохоронної систем та недоторканності власності.

Висновки до розділу 3

В результаті викладеного у третьому розділі, автор приходять до наступних висновків:

По-перше, податкові надходження є основою доходів державного бюджету України, а ефективна та справедлива податкова система - ключовим чинником забезпечення економічної стабільності, соціальної справедливості та сталого розвитку. Однак сучасна недосконалість податкового законодавства, велика частка тіньової економіки, високий адміністративний тиск та неефективне надання податкових пільг, не дозволяють підвищити ефективність формування та наповнення державного бюджету. Для вирішення цих проблем доцільно оптимізувати податкове законодавство, спростити структури та процедури податкових норм, удосконалити адміністрування місцевих податків, стимулювати підприємницьку активність, формувати культуру добровільної сплати податків тощо.

По-друге, війна та економічні виклики створили нагальну потребу в кардинальних реформах податкової системи України. Адаптація європейських і міжнародних стандартів дозволить створити в нашій державі ефективну, прозору та справедливую податкову систему, що сприятиме економічному зростанню, залученню інвестицій та соціальному добробуту . Впровадження цих заходів забезпечить стійке наповнення бюджету, підвищить довіру громадян до державних інститутів та зміцнить позицію України в глобальній економіці.

ВИСНОВКИ

Отриманні результати у процесі дослідження дають змогу сформулювати такі висновки і пропозиції:

1. З'ясовано, що не дивлячись на те, що вплив податкової системи на формування та виконання державного бюджету України є досить важливим і актуальним питанням сьогодення, він залишається недостатньо вивченим на даний час. В ході написання магістерської роботи було проаналізовано дослідження з даного питання вітчизняних та зарубіжних авторів, визначено категорійний апарат – з'ясовано, що апарат дослідження охоплює поняття «податкова система», «державний бюджет», «податкові надходження», «податкова політика» та інші ключові категорії, що дозволяють комплексно оцінити зв'язок між податковою системою та бюджетними процесами та забезпечить ґрунтовне розуміння впливу податкової політики на фінансову стабільність держави та її здатність забезпечувати виконання соціально-економічних завдань.

Встановлено, що державний бюджет - це дзеркало соціально-економічного розвитку країни. Правильне здійснення бюджетного процесу забезпечує економічну та соціальну стабільність та, як наслідок, належний рівень життя населення. Виважена політика може стимулювати прискорення безінфляційного зростання обсягів виробництва як на поточний період, так і в довгостроковій перспективі, а також здійснювати коригування основних макроекономічних пропорцій залежно від напрямів загальної економічної політики.

2. Міжнародний досвід показує, що ефективне податкове регулювання є одним із ключових чинників забезпечення стабільного наповнення державного бюджету, стимулювання економічного зростання та підтримки соціального добробуту. У світовій практиці існує не універсального підходу до формування системи податкового регулювання. Цей процес залежить від соціально-економічних та історичних особливостей кожної країни, менталітету населення, політико-правових діячів, а також стратегічних цілей та національних позицій. Протест головної допомоги про європейську реформу у сфері бюджетно-

податкового регулювання є зниження рівня тіньової економіки, контрабанди та корупції до мінімуму. Країни ЄС активно впроваджують стандарти BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) для боротьби з розмиванням податкової бази та ухиленням від оподаткування. Італія, Німеччина та Японія активно борються з тіньовою економікою та ухиленням від сплати податків через посилення фінансового контролю.

3. Спираючись на офіційні дані Міністерства фінансів України щодо виконання державного бюджету за 2020 – 2023 роки, було встановлено, що валову частку дохідної частини бюджету становлять податкові надходження, що вкотре підтвердило значення ефективного регулювання податкової системи в процесі формування та виконання державного бюджету.

Аналізуючи структуру податкових надходжень було виявлено, що війна і пандемія створили суттєві проблеми для української економіки, що призвело до зниження доходів бюджету. Воєнні дії на території України сильно сколихнули усі сфери життя і негативно відобразились на головному плані доходів та витрат держави. З метою забезпечення стабільного функціонування економіки та захисту населення, наша держава здійснила низку заходів у сфері наповнення бюджету та розподілу грошових коштів. Пріоритетними стали витрати на оборону та соціальне забезпечення. Під тиском цих витрат змінилися і підходи щодо наповнення бюджету, основними стали податкові надходження та допомога зовнішніх партнерів.

4. За сучасних умов нагальним стало питання щодо акцентування уваги на наповненні місцевих бюджетів, за рахунок ефективних дій місцевої влади, яка отримала додаткові повноваження внаслідок реформи децентралізації. Адже надходження Державного бюджету України наразі, в умовах війни, базуватимуться на міжнародній фінансовій допомозі, й обсяги державного боргу зростатимуть. Але рано чи пізно пряма бюджетна підтримка з боку міжнародних партнерів припиниться і акценти потрібно буде переносити на інвестиційну складову та збільшення обсягів розрахунків за отриманими під час війни чи реструктуризованими позиками. І до цього треба бути готовими.

Саме тому Україна муситиме покладатися на власні ресурси і власні сили, а та система, яка зараз діє в Україні, не влаштовує нікого, тож її треба змінювати. І тут на передній план виходить покращення бізнес-клімату в країні через гарантування справедливої, рівної, передбачуваної та прозорої податкової політики і чесної конкуренції, що дасть змогу активізувати вітчизняне підприємництво. Крім того, необхідним є захист інвестицій та прав власності, а також незмінність нормативно-правового середовища для потенційних інвесторів з країн, які підтримують суверенітет України.

Активізація інвестиційної активності та стимулювання підприємництва сприятиме додатковим надходженням до бюджетів різних рівнів. У воєнний та повоєнний період важливою є політика підтримки бізнесу: наприклад, збереження певних податкових пільг воєнного періоду, запровадження податкових пільг на інвестиційно-інноваційну діяльність, пряма бюджетна підтримка інвестиційно-інноваційних проєктів суб'єктів господарювання тощо. Для цього варто розглянути європейську (і не тільки) практику оподаткування надприбутків або ж пропорційну систему оподаткування.

5. Каталізатором значної частини успішних економічних реформ – у тому числі й формування прогресивних податкових моделей – стали різного роду кризи та потрясіння. Як приклад, досвід США та Великобританії, де найуспішнішими були реформи, втілені у відповідь на виклики великих політичних криз, революцій чи війн. Україні на основі досвіду цих та інших держав шукати власний шлях до успіху.

Ключова передумова ефективної роботи податкової системи та унеможливлення (принаймні, мінімізація) ухиляння від сплати податків – максимальне розширення податкової бази при встановленні невисоких (оптимальних) ставок оподаткування. При цьому Україна має уникати винятків із загальних та обов'язкових для всіх правил оподаткування. Адже такі винятки, зазвичай, спонукають частину платників шукати лазівки, що допоможуть ухилитися від оподаткування або мінімізувати його, а з іншого боку – сприяють появі посередників, котрі надають послуги з оптимізації, а також розквіту корупції, коли державні службовці, податківці й правоохоронці за винагороду

заплющують очі на порушення чи використовують їх для тиску на бізнес. Також необхідно посилити моніторинг податкових пільг, послідовно впроваджувати антикорупційні заходи, забезпечити прозорість судової системи, гарантувати право власності й стабільність для приватного сектору.

Ще одним негативним явищем наявної вітчизняної податкової системи є високий рівень податкового навантаження на платників податків. Рецепт подолання схем оптимізації податкового навантаження, від яких десятиліттями потерпає наша країна, доволі простий: треба встановити офіційну ставку податку, яку буде вигідно сплачувати. А уникати оподаткування – буде дорого й фінансово, і репутаційно.

При реформуванні маємо враховувати й високий рівень технологічності сучасного світу. За цих умов втілення класичної податкової реформи без використання сучасних цифрових технологій суттєвих переваг не принесе. Так, для прикладу, в Естонії все максимально спрощено, переважають автоматизація й діджиталізація. Державний ресурс на утримання фіскальних органів майже не витрачається, вплив людського чинника на систему – мінімальний. А це, поміж іншого, – і фактичне унеможливлення корупції. Україні з її досвідом цифровізації іти саме такою дорогою цілком до снаги.

З початком повномасштабної війни уряд України реалізував кроки, спрямовані на підтримку вітчизняного бізнесу, спрощення умов господарювання, усунення бар'єрів та оптимізацію перерозподілу фінансових ресурсів. Останні роки війни показали, що Україні необхідно поступове нарощування внутрішніх джерел доходів. Тож на передній план вийшов пошук додаткових доходів. Саме тому Кабінет міністрів ухвалив Національну стратегію доходів до 2030 року. Стратегія, викладена на 150 сторінках, описує не лише адміністрування, а й зміни підходів до стягнення конкретних видів податків: від спрощеної системи оподаткування та спеціальних режимів, як-от «Дія.City», до пільг за ПДВ та ренти за користування радіочастотами стільникового зв'язку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична записка щодо законодавчих механізмів збільшення надходжень до державного та місцевих бюджетів. - URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32697.pdf>
2. Богатирьова Є. М. Податкове навантаження як індикатор результативності податкових реформ в Україні / Є. М. Богатирьова // Економічний простір. - 2014. - № 84. - С. 110-121.
3. Бойко О. Еволюція податкової системи України / О. Бойко // Ефективність державного управління. - 2017. - Вип. 2 (51). - Ч. 2. - С. 241-247.
4. Бойко О. Специфіка податкових систем України і країн Європейського Союзу та їх порівняльний аналіз / О. Бойко // Ефективність державного управління. - 2016. - Вип. 4 (49). - Ч. 2. - С. 322-329.
5. Борисова Л.Є. Ефективність податкової політики та її вплив на бюджет / Л.Є. Борисова, І.І. Шевчук // Дослідження фінансових інституцій та інструментів розвитку держави, територій та суб'єктів господарювання: теоретичні, методологічні та практичні аспекти. Збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції. - 03 листопада 2023 року. - Одеса, Україна. – С. 65-66.
6. Буцька О. Ю. Методика оцінки податкового навантаження: порівняльний аналіз / О. Ю. Буцька // Агросвіт. - 2013. - № 24. - С. 25-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2013_24_6
7. Бюджетна політика. - URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
8. Варналій З.С. Реформування податкової системи України в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів / ЗС Варналій // Теоретичні та прикладні питання економіки. - Випуск 24. – 2011. – URL: http://tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2011_24/Zb24_08.pdf
9. Верховна Рада прийняла податкові стимули для бізнесу під час війни. Дія. Бізнес : веб-сайт. URL : <https://business.diia.gov.ua/cases/opodatкування/verhovna-rada-prijnala-podatkovi-stimuli-dla-biznesu-pid-cas-vijni>

10. Гармонізація податкового законодавства: українські реалії : [монографія] / [Білецька Г. М., Кармаліта М. В. Куц М. О. та ін.]. – Київ: Алерта, 2012. – 222 с.

11. Глухова В. І. До питання реформування податкової системи України / В. І. Глухова, О. М. Борисенко, Ю. В. Чиж // Вісник КДПУ імені Михайла Остроградського. - 2008. - Вип. 48. - С. 116-119.

12. Голюк В. Я. Податкові стимули економічного зростання: досвід Південної Кореї / В. Я. Голюк, К. О. Кузнєцова, Є. В. Дергачов // Науковий вісник Ужгородського національного університету .- Випуск 42. – 2022.

13. Греца В. Я. Модифікація податкової системи в умовах воєнного стану / В. Я. Греца // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. - 2023. - Вип. 78(2). - С. 24-31. - URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_78\(2\)__5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_78(2)__5).

14. Гузар Б. С. Сучасний стан та напрями удосконалення бюджетного менеджменту в Україні / Б. С. Гузар // Ефективна економіка. - 2021.- № 7. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=907>

15. Державні доходи. – URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/ Державні доходи](https://uk.wikipedia.org/wiki/Державні_доходи)

16. Доходи держбюджету України. - URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/>

17. Дроговоз Ю., Дубровський В. Інституційні проблеми української податкової системи та шляхи їх вирішення / Ю. Дроговоз, В. Дубровський. - URL: https://rpr.org.ua/uploads/files/source/Policy_Tax_Reform_RPR.pdf

18. Дуліба Є.В. Теоретико-правовий аналіз впливу податкової політики на формування доходів і витрат бюджетної системи України / Є. В. Дуліба // Підприємництво, господарство і право. - 2017. - № 10 (260). - С. 109–112.

19. Дутчак О. Прогресивне оподаткування робить людей щасливішими, але чи допоможе воно Україні? / О. Дутчак, А. Гладун. - URL: <https://commons.com.ua/uk/progresivne-opodatкування-robot-lyudej-shhaslivishimiale-chi-dopomozhe-vono-ukrayini/>

20. Загорельська, Т. Ю. Особливості податкового регулювання підприємницької діяльності в Україні / Т. Ю. Загорельська, Г. Л. Ступнікер,

К. М. Крутиков // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. -2018. - № 6(17). – С. 189-193.

21. Значення податкового навантаження для бізнесу - URL: <https://prikhodko.com.ua/my-i-zmi/my-i-zmi/stattya/znachennya-podatkovogo-navantazhennya-dlya-biznesu>

22. Карлін М. І., Ліповська-Маковецька Н. І. Податкові системи країн Азії: навч. посіб. - Луцьк: Вежа-Друк, 2016. С. 105-108.

23. Карлін М. І., Ліповська-Маковецька Н. І. Податкові системи країн Америки: навч. посіб. - Луцьк: Вежа-Друк, 2015. - С. 11-31.

24. Карпишин Н. І. Податкові надходження державного бюджету України: дис. – 2012. – URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/12495/1/%.pdf>

25. Кваша Т. К. Досвід Швейцарії із розподілу податкових повноважень і надходжень між рівнями влади / Т.К, Кваша // Економічний аналіз. Наук. Ж-л. 2016. - №1. - С.123-137.

26. Кир'язова Т. О. Податкові пільги: проблеми застосування та напрями їх вирішення / Т. О. Кир'язова, Н. І. Чулак // Економіка. Фінанси. Право. - 2018. – № 1. - С. 16-22.

27. Кміть В.М. Зарубіжний досвід податкового стимулювання підприємництва / В.М. Кміть // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2017. – №3 (08). – С.265–269.

28. Коломієць П. В. Податкові пільги як фактор загрози податковій безпеці України в контексті втрат дохідної частини місцевих бюджетів / П. В. Коломієць // Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право / голов. ред. Ю. М. Бисага – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2022. –Т. 2. Вип. 72. – С. 65-70.

29. Ладюк О. Д. Характеристика тіньової економіки в Україні / О. Д Ладюк // Економіка та держава. - 2017. - № 8. - С. 32–34.

30. Лоїк А. Ефективність податкової політики в Україні: регулюючий та фіскальний аспекти / А. Лоїк, Л. Ткачик // Галицький економічний вісник. - Т. : ТНТУ, 2022. - Том 77. - № 4. - С. 82–93.

31. Лугіна Н.А., Горбань С.Ю. Дослідження передумов, наслідків та аналізу

кримінальних проваджень ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) / Н.А. Лугіна, С.Ю.Г орбань // Юридичний науковий електронний журнал. - 2020. - С. 373-377.

32. Максюта А. А. Бюджетна політика соціально-економічного розвитку країни / А. А. Максюк // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. - 2013. - Вип. 1. - С. 265-272.

33. Миськів Г. Бюджетна система : теоретичні та практичні аспекти (у схемах і таблицях) : навчальний посібник. - Львів : Растр-7, 2020. – 272 с.

34. Бюджетний кодекс України - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-17>

35. Міжнародний досвід боротьби з ухиленням від оподаткування та розмиванням податкової бази: висновки та рецепти для України- URL: <https://www.niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/mizhnarodniy-dosvid-borotbi-z-ukhilennyam-vid-opodatкування-ta>

36. Навчитися жити за власний рахунок. Уряд планує реформу спрощеної системи для ФОП і компаній, сумнівається у «Дія.City» і думає над податком на багатство. Головне з Національної стратегії доходів до 2030-го. - URL: <https://forbes.ua/money/ukraina-zhitime-za-vlasniy-rakhunok-uryad-planue-reformu-sproshchenoi-sistemi-dlya-fop-i-kompaniy-sumnivaetsya-u-diyacity-i-dumae-nad-podatkom-na-bagatstvo-golovne-z-natsionalnoi-strategii-dokhodiv-do-27122023-18174>

37. Напрями удосконалення бюджетно-податкового регулювання в Україні на засадах імплементації європейського досвіду - URL: <https://www.niss.gov.ua/sites/default/files/2015-12/budzhet-47768.pdf>

38. Національна стратегія доходів до 2030 року Вступ. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf

39. Новіков М.А. Порівняльний аналіз методик визначення податкового навантаження та шляхи їх удосконалення // Сталий розвиток економіки. - 2019. - № 2. - С. 284–288.

40. Об'єктивна межа оподаткування. Модель кривої Лаффера. - URL: <https://subjectum.eu/lesson/economic/11klas/67.html>

41. Перелік податків і зборів в Україні -
URL: <https://services.uteka.ua/ua/publication/data-16-dannie-dlya-raschetov-58-perechen-nalogov-i-sborov-v-ukraine>
42. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. - URL: <http://portal.rada.gov.ua/>.
43. Податкова система: Навчальний посібник / [Баранова В.Г., Дубовик О.Ю., Хомутенко В.П. та ін.]; за ред. В.Г. Баранової. – Одеса: ВМВ, 2014. – 344 с.
44. Податкова система: Навч. посіб. / М. В. Грідчина, В. Б. Тропіна, Л. Л. Варениченко та ін. - Київ: МАУП, 2007. - 160 с.
45. Податкова система: Навчальний посібник / [Волохова І. С., Дубовик О. Ю., Слатвінська М. О. та ін.]; за заг. ред. І. С. Волохової, О. Ю. Дубовик. - Харків: Видавництво «Діса плюс», 2019. - 402 с.
46. Податкова система: навч. посіб. / Ю. Б. Іванов, В. Ф. Тищенко, О. Є. Найдено [та ін.] - Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. - 407 с.
47. Податкова система та шляхи її реформування: Навч. посібник.- Київ: Парламентське вид-во, 2013.- 216с.
48. Приварникова І. Ю. Тіньова економіка України: причини, обсяги та шляхи їх зменшення / І. Ю.Приварникова, К. В. Степанюк // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2010. – № 2. – С. 163-167.
49. Приступа Т. В. Тіньова економіка та її вплив на соціально-економічний розвиток України / Т. В. Приступа, М. А. Чайковська // Приазовський економічний вісник. - 2019. – С. 56-61.
50. Ріппа М. Зарубіжний досвід податкового регулювання соціально-економічних процесів та можливості його використання в Україні / М. Ріппа, Т. Тучак // Світ фінансів. – 2021. – Вип. 3 (68). – С. 38–53.
51. Розвиток податкової системи України: трансформація спрощеної системи оподаткування / Єфименко Т.І. та ін. - Київ, 2011. - 246 с.
52. Рускіна О.В. Фіскальне регулювання: міжнародний досвід та уроки для України / О. В. Рускіна // Наукові записки НаУКМА. Економічні науки. - Том 2. Випуск 1. - 2017. – С. 116 – 123.

53. Світовий досвід податкового адміністрування та його значення для України: зб. матеріалів Студ. наук.-навч. семінару (м. Ірпінь, 10-16 березня 2020 р.). Університет державної фіскальної служби України, Ірпінь, 2020. - 188 с.

54. Скаско О., Могила І.-Л. Теоретичні засади податкової політики в Україні: принципи, рівні та моделі. Вісник економіки. 2023. Вип. 3. С. 83–96. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.02.083>

55. Сковорода А.В., Аверкина М.Ф. Роль податків у формуванні доходів державного бюджету України // «Молодий вчений». - № 2 (126) лютий, 2024. – С. 80 -86.

56. Скорик М. Аналіз впливу війни на державний бюджет України / М. Скорик, Т. Чемерис // Молодий вчений. – 2023. - № 5 (117). – С. 179-183. – URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-5-117-35>

57. Слатвінська М. О. Податкові пільги як інструмент реалізації фіскальної політики / М. О. Слатвінська // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент. - 2017. - № 12. – URL: dspace.oneu.edu.ua.

58. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М. : Изд-во "Соцэкгиз", 1962. – 684 с

59. Стець О. В. Моделювання оцінки впливу податкового навантаження на стан бюджету країни / Стець О. В., Зубик А. О. // Актуальні проблеми економіки та управління : збірник наукових праць молодих вчених. – Електронні текстові дані (1 файл: 502 Кбайт). – 2020. – Вип. 14.

60. Стукаленко В. А. Вплив податкової політики на формування показників доходів державного бюджету України / В. А. Стукаленко, М. І. Башинська, М. К. Сворська, А. Є. Кабанова // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки. - 2018. - Вип. 1. - С. 236-247. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnuvgrp_ekon_2018_1_26

61. Тимошенко М. В. Роль податків в процесі формування та виконання державного бюджету України // Ефективна економіка. 2020. № 11. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8340>

62. Ткаченко Н. М. Податкові системи країн світу та України. Облік і звітність : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Н. М. Ткаченко. Київ : Алерта, 2004. 554 с.

63. Третьякова О. В. Вплив податкової політики на економічний стан та подальший розвиток країни / О. В. Третьякова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. - 2014. - Вип. 5(4). - С. 147-149. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_5%284%29__40

64. Тулай, О. Податок на доходи фізичних осіб: досвід зарубіжних країн / Оксана Тулай, Андрій Ямелинець // Світ фінансів. - 2019. - Вип. 1. - С. 76-86.

65. Турянський Ю.І., Коломійчук Н.М., Гаврилко П.П. Методи, види і джерела формування державних доходів / Ю.І. Турянський, Н.М. Коломійчук, П.П. Гаврилко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. - Вип. 21.

66. Тютюник І. В., Кобушко Я. В. Оцінка ефективності податкового регулювання обсягу тінізації економіки в Україні / І. В. Тютюник, Я. В. Кобушко // Вісник ЖДТУ. 2018. № 4. - С. 111–116.

67. Україна: перспективи розвитку. Консенсус-прогноз. - К.: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2014. Вип. 37. – URL: <https://me.gov.ua/file/65ccb131-f875-461d-b45d-af3958e343ad>

68. Харко Д. Правова природа тіньової економіки: поняття, причини та напрями детінізації / Д. Харко // Вісник Львівського університету. Серія «Юридична». 2011. - № 52. - С. 351–357.

69. Чернюк Т.В., Юрчишена Л.В. Система оподаткування в умовах війни: правовий та фінансовий аспекти. 2022. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/12852/12757>.

70. Четвертий рік воєнної економіки: аналіз державного бюджету – 2025 - URL: <https://tyzhden.ua/chetvertyj-rik-voiennoi-ekonomiky-analiz-derzhavnoho-biudzhetu-2025/>

71. Чугунов І. Доходи Державного бюджету України в умовах воєнного стану / І. Чугунов, М. Пасічний, А. Нікітішин // Scientia fructuosa. – 2022. - № 145, 5 (Жов 2022). – С. 124–137. DOI:[https://doi.org/10.31617/1.2022\(145\)08](https://doi.org/10.31617/1.2022(145)08).

72. Шаптала Є. Ю. Стимули у податковому праві: поняття, ознаки та

функції / Є. Ю. Шаптала // Право та інноваційне суспільство. – 2017. – №2(9). – С. 74-80.

73. Шпіцглиз С. О. Вплив фінансових ризиків на стабільність бюджету / С.О. Шпіцглиз // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. пр. - 2013. - № 37. - С. 379-390.

74. Юрій С. М. Податкова система України: становлення та розвиток / Юрій С. М. // Чернівецький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету. - 2014. - №3. - С. 286-292.

75. Як Україна реформуватиме податкову систему після війни - URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3688038-ak-ukraina-reformuvatime-podatkovu-sistemu-pisla-vijni.html>

76. Якушик І. Д. Податкові системи зарубіжних країн / І. Д. Якушик, Я. В. Литвиненко: Довідник. – Київ: «МП Леся», 2008. – 480 с.

77. Kuznetsova A.Ya. Deshadowing the Economy as the Vector to Ensure Effective State Tax Policy / A.Ya. Kuznetsova, Yu.G. Humenna // Механізм регулювання економіки. - 2020. - № 1. - С. 132-140. - DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2020.87.12>.

78. Regulation and taxation - URL: https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/5987/9780821356821_ch05.pdf

79. Subina T. Реформування податкової системи України / Subina T., J. Orłowski // Studia Prawnoustrojowe. – 2023. – № 60. – URL: <https://doi.org/10.31648/sp.8591>

80. Tchiotashvili D. Georgian tax policy and international experience / D. Tchiotashvili, K. Chitadze, N. Orjonikidze // Grail of Science. -2024. - № 35. – P. 34–39. – URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.19.01.2024.002>

81. Tax Fairness for Every Generation. – URL: <https://budget.canada.ca/2024/report-rapport/chap8-en.html>